

GLASILO KATOLIŠKO-
NARODNEGA DIJAŠTVA.

LETNIK XVII.
♦♦ ZVEZEK 4.

1910 ♦♦♦ LJUBLJANA ♦♦♦ 1911

„ZORA“ IZHAJA VSAK MESEC DVAJSETEGA
S PRILOGO „PRVI CVETI“ TER STANE CELO-
LETNA NAROČNINA K 4'—, ZA DIJAKE K 2'—.
♦♦♦ NATISNILA „KATOLIŠKA TISKARNA“. ♦♦♦

Vsebina:

	Stran
O svobodomiselski svobodi. (Fr. Trdan.)	73
Abiturientski tečaji. (Jos. Puntar.)	77
Dijaštvo in šport. (Flor. Božič.) (Konec.)	79

Visokošolsko dijaštvo.

Slovensko vseučiliško vprašanje. — Narodni radikalizem. — Stavka na vseučilišču v Krakovu	82—86
---	-------

Glasnik.

Promoviran. — Naše delo v Pragi. — »Dan«. — Mahničeva slavnost v Pragi. — »Zarja«. — »Zarja«. — S. Liga K. A. — Česká Liga Akademická. — Akademična Marijanska kongregacija. — Mahničev večer slov. hrv. bogoslovcev v Gorici	86—89
---	-------

Listek.

»Zlata knjiga«. — »Dekle z biseri.« — Jakob Alešovec: »Izbrani spisi.« — Urbanus: »Knjiga o lepem vedenju.« — Dr. F. W. Foerster: Seksualna etika in pedagogika.	89—92
--	-------

„Prvi Cveti“, leposlovna priloga.

Nekaj o estetiki in kritiki. (Ivan Mazovec.)	29
Zlata voda. (Radoslav Bevk.)	35
Kmetiška. (Radoslav Bevk.)	36
Kaj bo ž njim? (Radoslav Bevk.)	36
Na njivi. (N. St.)	36
Vstajenje. (N. St.)	36
Slovo. (Ivo Tratnik.)	37
Rožni cvet. (Ivo Tratnik.)	37
Na dan! (Seljan Seljanovič.)	37
Zimska. (Dolenjčev Cene.)	37
Martinova. (Dolenjčev Cene.)	37
Pa sem stopil vrh gore. (Zvonimir.)	38
Lepota naše narodne pesmi. (Jos. Puntar.)	38
Ocene. (I. M-c.)	38—40

Na platnicah.

Nadaljevanje ocen.

Slovenska dijaška zveza, Ljubljana, Vrhovčeva ulica 11.
— Slovensko katoliško akademično društvo „Danica“,
Dunaj, VIII., Schönborngasse 9, Parterre, 4. — Slovensko
katol. akadem. društvo „Zarja“, Gradec, Brunngrasse 7/I.

Uredništvo „Zore“: Fr. Stelè, phil., Dunaj (Wien), XVIII.,
Schulgasse 30, III./19.

Naročnina naj se blagovoli pošiljati s čeki poštne hran. ali po nakaznici
upravnistvu „Zore“, Ljubljana, pisarna Katoliške tiskarne.

Izdajatelj in odgovorni urednik: Ludovik Tomažič.

Fr. Trdan :

O svobodomiselski svobodi.

Ex ore tuo te judico.

O svobodomiselskih pojavih in njenih kvarljivih vplivih zlasti na slovensko dijaštvo smo obširneje govorili v lanski »Zori«. Letos nam iznova podajajo pero v roko dogodki, ki se ravnokar odigravajo na krakovskem in lvojskem vseučilišču. Na krakovski univerzi se bje boj, ki je vnebovpijoča glasnica terorističnih nasilstev »svobodoljubnega« svobodomiselstva. »Die Ereignisse der letzten Tage an der Krakauer Universität«, piše »Österreichs katholisches Sonntagsblatt« z dne 5. februarja 1911, »sind wieder einmal so recht imstande zu zeigen, wie weit sich Anarchie, Terrorismus und Sozialismus in Österreich vorwagen dürfen. Bemerkenswert ist der Umstand, daß alle die Akte terroristischer Roheit einen rein antireligiösen Charakter an sich tragen. Das finden wir auch vollkommen begreiflich, wenn wir hören, daß die Anstifter des Tumultes Sozialdemokraten und freimaurerische Juden sind, die sich als »liberale« Studenten im Gegensatz zu den »Klerikalen« bezeichnen, um durch diese zweideutige Finte auch die »Nationalen« für ihre Zwecke zu ködern.« Jagiellonska alma mater je postala v zadnjih dneh pravi kraj gnusobe in mesto razdejanja. Svobodomiselno dijaštvo, ki tako rado vpije in se poteguje za svobodo pouka in prostega raziskavanja na visokih šolah, je iznova pokazalo celemu svetu, kako pojmuje in zna ceniti svobodo. Kadar se svetu razodevajo po svojih listih, kar mrgoli v njih svobode, bratstva in vseobsegajoče ljubezni. V neumornem teženju za preosnovo človeške družbe, v stremljenju za povzdigo ljudskega blagra si podajeta roke krotki mir in divja besnost, mehka spravljalnost in neupogljiva surovost. Okrog hodijo kakor jagnjeta, a že hip za tem švigne na dan divja strast z vsemi mogočimi konturami in barvami. Po njih delih in izjavah lahko trdimo o njih, da nikdar ne vedo, pri čem da so. Zmedenost o pojmih je tolika, da je skoraj ni mogoče razumeti in razmotati.

Na podlagi A. J. Petersovega dela: »Klerikale Weltauffassung und freie Forschung«, Wien 1908. hočem na kratko analizirati svobodomiselno in katoliško pojmovanje o svobodnem znanstvu in prostem znanstvenem raziskavanju.

Prosto raziskavanje in njega glavna torišča — vseučilišča — so bila zastopnikom klerikalnih interesov že od nekdanj trn v očesu. Klerikalizem stoji na tleh odrevenelega svetovnega naziranja, ki deloma označuje prve početke kulture in otroško dobo človeštva. Popolnoma drugačno življenje živi moderna znanost: oborožena z najpopolnejšimi sredstvi znanstvenega raziskavanja, obsega, opazuje in raziskuje celo vesoljstvo in se povspenja v neumornem delu vedno višje. Naziranje, sezidano na njenih naprednih

pridobitvah, je v neprestanem toku in zaradi tega ne more ostati v stiku in soglasju z naziranj, ki koreninijo v daljni preteklosti, deloma v babilonski, deloma v egiptovski kulturi, da, celo v nomadstvu. Nasprotje med obema naziranjema je potemtakem najgloblje in nujno tako staro kakor vzporedni obstoj okorelega dogmatizma in svobodne napredne znanosti. O. c. str. 7.

Ta izjava profesorja dr. Mengerja, člana gosposke zbornice, nam jasno označuje ves milje modernega človeka. Današnji čas je v marsičem podoben dobi zahajajočega grškega in rimskega poganstva. Moderni človek stoji na meji dveh dob, ki se ostro ločita. Na eni strani zre »odrevelnelo« krščanstvo, na drugi se mu odpira nov svet v obliki »zmagoslavnega« evolucionizma. Na eni strani se zgraža in obsoja »moreči dogmatizem«, na drugi strani mu obeta boljše bodočnost prosti in svobodni polet človeškega duha do zadnjih zagonetk sveta in svetovja. Vedno mlado in sveže krščanstvo, ki je utisnilo pečat tisočletjem in prerodilo stari in novi svet, boleha in umira, evolucionizem pa proslavlja na podlagi darvinistično-materialističnega svetovnega naziranja triumfe, ki so predhodniki boljših časov.

Ali stoji prosto raziskavanje res na tako stabilnih tleh? Ali je svobodna znanost res prosta vseh zunanjih vezi in služi in teži le po iskanju resnice? Oglejmo si поближе namen in metodo znanstvenega raziskavanja in še posebej »svobodno raziskavanje«.

Namen vede je iskanje in podkrepljenje resnice. To načelo je bilo vrhovni stavek stare filozofije in velja v svojem popolnem obsegu tudi modernemu znanstveniku. Pri iskanju resnice ima znanost odprto prosto pot: Znanost in njen nauk sta svobodna, toda ne nevezana. Vsak znanstvenik, ki se še hoče ponašati s tem lepim nazivom, se mora pokoriti zakonom umnega mišljenja, predvsem takozvanemu principu protislovja. Ali je znamenje duševne svobode trditi, da je dvakrat dve pet? Ali moremo svobodno reči, da je polovica večja nego celota? Ali smo svobodni v sklepanju, da more ena in ista stvar ob istem času bivati in ne bivati? Enakih in podobnih vprašanj bi naštel lahko brez števila, toda težko bi dobil razumnika, ki bi si upal zatrjevati, da je človeški um v naštetih in podobnih sodbah še svoboden, prost in neodvisen od notranje evidence in vrednostne nujnosti navedenih stavkov.

Nepobitnim zakonom razumnega mišljenja so podobni trdni in neovrgljivi rezultati znanstvenega raziskavanja. Tudi strogo dokazanim dejstvom in znanstvenim pridobitvam mora razumen človek nujno in brezpogojno ukloniti svojo voljo in razum. Kdor ne upošteva teh temeljnih principov vsakega zdravega umskega delovanja, ni znanstvenik, da, nezmožen je za vsako znanstveno raziskavanje, ker ne zna ločiti resnice od zmote. Kdor samovoljno in trdovratno zapušča trdno stoječo tradicijo in njene pridobitve ter išče za svoje trditve novih potov in fundamentov, si sam kople grob. Nauk, ki ga je zapisal Goethe — Wilhelm Meisters Lehrjahre, 2. Buch, 9. Kap. — o vzgoji umetnika, velja i znanstveniku. »Was uns zu strengen Forderungen, zu entschiedenen Gesetzen am meisten berechtigt, ist, daß gerade das Genie, das angeborene Talent sie am ersten begreift, ihnen den willigsten Gehorsam leistet; nur das Halbvermögen wünschte gerne seine beschränkte Besonderheit an die Stelle des unbedingten Ganzen zu setzen und seine falschen Griffe unter Vorwand einer unbezwinglichen Originalität und Selbständigkeit zu beschönigen; das lassen wir aber nicht gelten, sondern hüten unsere Schüler vor allen Mißbrüthen, wodurch ein großer Teil des Lebens, ja, manchmal das ganze Leben verwirrt und zerplückt wird.«

Iz povedanega je razvidno, da ima vsaka znanost in znanstveno raziskavanje gotove meje, katerih ne sme prekoračiti, ako hoče ostati v okvirju prave vede. Znanstvenik nikakor ne sme biti svoboden in popolnoma prost pri razbiranju resnic, hočem reči, ne sme si lastiti pravice, ene vrste resnicam utisniti pečat znanstva, druge kar a limine proglasiti za neznanstvene, znanstveno nedokazane. Trditi in z novimi dokazi osvetljevati in podpirati nasprotje že dokazane resnice, je znamenje tendenciozne samovolje, ne zdravega umskega življenja. Tako so delali stari zofisti, katerih načelo se je glasilo: τὸν ἥρωα λόγον κρατεῖται πισῆν. Svoboda in neodvisnost znanstva in znanstvenega raziskavanja obstoje v tem, da se volja vkloni in razum priznava resnico. Nujna in nerazvezljiva vezanost na resnico je življenskega pomena za znanstvo in znanstveno raziskavanje. »Resnici ne zapoveduje noben človek, nikak človeški interes, nikak ukaz mogotca. Resnici sta podložna papež in cesar.« O. c. str. 11.

Kakšna je svobodomiselska svoboda? Ali je tako oboževana svoboda in prostost svobodomislecev res nebrzdana in prosta vseh zunanjih vezi?

Protislovje in nedoslednost sta dve najmarkantnejši potezi na polju svobodomiselskega znanstvenega raziskavanja. »Nebrzdano svobodo« prostega in neodvisnega raziskavanja je jasno označil znani berlinski profesor Du Bois Reymond. V svojem akademičnem govoru z dne 3. avgusta 1870 je med drugim izjavil: »Die Berliner Universität, dem Palaste des Königs gegenüber einquartiert, ist das geistige Leibregiment des Hauses Hohenzollern.« O. c. str. 11. To je trpka resnica in jasna obsodba svobodnega raziskavanja. Meje prostemu raziskavanju naj bi določal vsakokratni vladar! Kakršen vladar, tako tudi »svobodno znanstvo«. L'etat ce moi bo veljalo tudi na polju znanstva. Na mestu svobode bi zakraljevalo tiranstvo, despotizem, samodržstvo. In to naj je svoboda znanstvenega raziskavanja.

Se jasneje nego Du Bois Reymond je naslikal pojmovanje in umevanje svobodomiselske svobode vseučiliški profesor v Inomostu, Schrutka v. Rechtenstamm. Za znane Wahrmundove afere je pisal v »Neue Freie Presse« z dne 19. marca 1908, »daß es dem Hörer der Rechte nicht gestattet ist, das obligate Kollegium über Kirchenrecht an der theologischen Fakultät zu hören,« sondern er »es an der juristischen Fakultät belegen muß«. Ta izjava je hkrati jasno govoreče izpričevalo svobodne svobodomiselske zakonodaje. Z drugimi besedami bi se dalo to takole izraziti:

Hier sitz' ich, forme Menschen
Nach meinem Bilde,
Ein Geschlecht, das mir gleich sei.
— Dein nicht zu achten,
Wie ich.

Toda ako hočemo stvar prav umevati in oceniti, moramo vprašati tudi po njenem namenu. Kaj je prvotni namen vseučilišča in ali ga tudi dosega?

Vseučilišča so gotovo tudi stolice prostega raziskavanja. Toda njih prvotni namen je izobraževalnega značaja. Obširneje o tem govori dr. Naumann v svoji knjigi »die deutschen Universitäten«, katero sem ocenil na tem mestu že lansko leto. Univerze so predvsem učilišča in izobraževališča, visoke šole. Vseučiliški profesor ne posveča svojih duševnih sil in moči le znanstvenemu raziskavanju, on je v prvi vrsti učitelj. Kot učitelj ima namen podajati svojim poslušalcem ono znanstveno strokovno izobrazbo, ki loči posamezne poklice in izobražene stanove: duhovnike, zdravnike, sodnike in vzgojitelje mladine. Vse

te stroke so praktičnega, učno-izobraževalnega značaja, odgovarjati morajo potrebam in interesom v državi bivajočim stanovom. Zato se tudi večina vseučiliških akademikov ne more posvetiti prostemu znanstvenemu delu in raziskavanju, ampak si skuša prilastiti ono potrebno strokovno znanje, ki ga usposablja pri izvrševanju njegovega poklica. Značilne so v tem oziru besede Jurija v. Hertling, vseučiliškega profesorja v Münchenu. »Jaz dvomim,« piše, »da bi zrl profesor, kojega dolžnost je predavati državno pravo, svojo nalogo v tem, da napolni svoje poslušalce z duhom raziskavanja in z iskanjem resnice. Neizogibna bi bila katastrofa pri izpitu za kandidate, ki bi le iz tega namena obiskavali predavanja in bili tudi prešinjeni od prepričanja, da ne sme biti svoboda raziskavanja omejena po kakršnikoli patentirani resnici.« O. c. str. 15.

Te realno praktične potrebe in naloge vseučilišča ne izpremeni nobena teorija. Nasprotno, globlji vpogled in vsestransko razmotrivanje te praktične strani nam podaje in razodeva meje, v katerih se mora gibati prostost vseučiliškega profesorja v pouku. Oglejmo si to realno praktično stran še v luči verske tolerance in konfesionelne spravljivosti.

Naši nasprotniki kaj radi pišejo in govore o konfesionelnem miru in verski toleranci. Država, katere prebivalstvo zastopa različno svetovno naziranje in pripada različnim veroizpovedanjem, mora skrbeti za ohranjenje verskega miru. Pri tem se seveda misli in naperja puščice edinole katoliški religiji. Svobodomiselne lože naj bi se prosto gibale, kovale zaroto zoper Cerkev, preroditeljico človeštva, a Cerkev naj bi skrbela med svojimi podaniki za vzdrževanje in ohranjenje verske strpljivosti. Tudi v tem oziru prednjači vseučiliška mladina in tako onečašča almo mater in njene učne stolice, katerih naloga je: »služiti resnici in edinole resnici brez predsodkov, brez zmešnjavih predpoklad.« O. c. str. 24.

O svobodomiselni nedoslednosti v pojmovanju in udejstvovanju miroljubne strpljivosti na vseučiliščih nam govore nekatere zanimive izjave vseučiliških pedagogov in učne določbe raznih držav. Berolinski vseučiliški profesor Paulsen meni, da sme katoliško prebivalstvo v provinciji, ki je po večini katoliško, že po naravnem pravu zahtevati, da mu predava na vseučilišču zgodovino mož, ki je po svojem rojstvu in vzgoji katoliškega mišljenja. — V taki upravičeni zahtevi nikakor ne vidi napada na svobodo znanstva, taka zahteva je le priznanje dejstva, da kaže zgodovinski razvoj, premotren in opazovan z različnega stališča, tudi različno podobo. Ko se je izvršila spojitev vseučilišč v Frankfurtu in Breslavu dne 3. avgusta 1811, je dejal saški kralj med drugim: »Übrigens soll zur Beruhigung Unserer katholischen Untertanen der Lehrstuhl der eigentlichen Philosophie doppelt, mit einem katholischen und protestantischen Lehrer, besetzt sein.« Enako določbo vsebuje ustanovna listina za vseučilišče v Bonnu z dne 18. oktobra 1818, kateri se je dne 1. septembra 1827 pridružila neka določba o cerkvenem pravu. Ko so dobili leta 1847. tudi Judje prost dostop do vseučiliškega katedra na medicinskem in filozofskem oddelku, je oddal svoj votum tudi profesorski kolegij na popolnoma protestantski univerzi v Königsbergu pod pogojem, da se brani in varuje enakopravnost katolikov, protestantov in judov. O. c. str. 19.

To je kratka označba svobodnega raziskavanja in svobode, kakor jo pojmuje in udejstvuje svobodoljubno svobodomiselstvo. Svobode in prostosti nihče bolj ne tepta in vklepa v verige kakor svobodno svobodomiselstvo. Dogodki v Krakovu potrjujejo resnico: po njih delih jih boste spoznali.

Jos. Puntar:

Abiturientski tečajji.

Živimo v dobi šolskih reform. Mnogo se piše in premotriva, kako spraviti v sklad zahteve šole in življenja. Srednja šola je že več let predmet vsestranskega študija. Eni so proti sedanji humanistični šoli, drugi pa trde, da bi izguba staroklasiškega pouka zadala kulturnemu razvoju občuten udarec. Dobili smo nekaj reform, ki naj bi modernizirale zastarelo šolsko upravo in dobili tudi reformne gimnazije.

Če pa se vmislimo v položaj na vseučilišče in druge visoke šole došlega abiturienta, nam postane jasno, da i te izpremembe ne bodo mogle izpremeniti vsega. Skušnje uče, da je srednješolski dijak po končani maturi prepuščen popolnoma samemu sebi, da si poišče sam pravo pot do — kruha, do stanu. Sam delaj gaz, sam se prerij do — eksistence. Tako pravi zrelostno izpričevalo, tako tudi ves naš šolski zistem.

Ali pa je res abiturient zrel za življenje? Kaj to pomeni, biti zrel? Je-li njegova življenska izkušnja res tako velika, da bi mogel s a m presoditi pravo pot do cilja? Po veliki večini to ne drži. Tu menimo, da ni popolnoma prav, če šola pravi: »Abiturient, tu imaš izpričevalo, da si zrel za življenje! Potrjujemo, da si d u š e v n o zrel za boj!« Če duševno, pa ž i v l j e n s k o n e! Ali pa res tudi duševno? Kratko: mnenja smo, da je šola dolžna skrbeti tudi za poznejše življenje učencev! Čuden stavek, ne? Saj to dela že danes! Vemo. Toda danes je srednja šola preveč sama sebi namen! Ako predela predpisano tvarino tekom osmih, oziroma sedmih let, je storila svojo dolžnost. To je dejanski cilj naših srednješolskih zavodov. Mi pa trdimo, da srednja šola po vsem svojem ustroju nikdar ne bi smela biti in po svojem idealnem cilju tudi ne sme biti sama sebi namen! Najmanj pa naša slovenska srednja šola!

Izmed mnogih razlogov, da pišemo ta aktuelen članek, je najvažnejši ta, da treba slovenskega abiturienta resnično pripraviti za poznejše življenje izven srednje šole. Največ pa nas vodi skrb za slovensko znanstvo!

Zrelostno izpričevalo trdi, da je abiturient pripravljen za resen znanstven študij na visokih šolah. Ali je tudi res? Lahko bi bil spričo časa in truda na srednji šoli, a de facto nikakor ni! Ves trud tekom srednješolskih let bi bil lahko boljše rentiran, ko bi srednja šola poskrbela za primeren prehod na visoke šole! Tega prehoda iz srednješolskega v visokošolsko, iz malomestnega v velikomestno ozračje je danes vedno bolj treba. Na tem trpi naše srednješolsko dijaštvo, na tem trpi vsa naša inteligenca, na tem trpi naše znanstvo, ki se ne more dvigniti na ono stopinjo, kot si želimo vsi. Preglejte vzročno zvezo vseh hib od srednješolske klopi do stanovske končne naobraženosti, pa pridete do spoznanja, da je pravzaprav tisti prenegel skok s srednje na visoko šolo ponajveč kriv vsej naši znanstveni mizeriji!

Poglejmo le kako se godi slovenskim abiturientom po dobljenem zrelostnem izpričevalu! Koliko jih pravzaprav vé kam se obrne? Največja laž so bile svoje dni navedbe bodočega poklica v srednješolskih naših izveštjih! Le pogledjte jih in primerjajte z resničnimi dejstvi po preteku 10 let! In zakaj tako? Ali je dijak kriv? Ali so njegove gmotne razmere tako odločivne tudi tedaj, če je dobro situiran? Trdimo, da je velike naše mizerije kriva vzgoja naših srednješolskih zavodov. Srednja šola reklamira zase vso pravico do vzgoje, a slovenskega abiturienta ne pripravi za

resen študij. Abiturient naš ima pogled le v srednješolski zistem, le v malomestno ozračje, kolikor mu dopušča čas, prilika in pa — šolski paragrafi. In potem naenkrat nekaj čisto neznanega, tujega. Čisto nov svet. Ali se ne zdi, da mora marsikdo izginiti v valovju, da mora marsikdo na visoki šoli šele iskati svojega poklica? In ni li škoda vseh najlepših, najplodnejših mladih ur, ki izginejo za vedno brezplodno? Ali je res samo dijak kriv svoje zgrešene in često uničene poti do cilja? Skušnje uče, da tudi najpridnejši dijak toži stalno, da bi bil drugače porabil prva leta in drugače prijel svojo stroko, ko bi bil le vedel kako! Koliko pa jih je, ki le slučajno pograbijo svoj »poklic«! Ekonomija v študiju slovenskega visokošolca je čisto naravna posledica srednješolske vzgoje: negotovost, iskanje, zavlačevanje študijskih izpitov, često pa poguba v tujem mestu. Koliko dušnega kapitala nam uide brez obresti, koliko pa tudi denarja v tuje žepe, ne da bi koristil v pričakovani meri dijaku in narodu! Napravite enkrat javno anketo, zakaj se nam ne obrestuje naš duševni najizbornejši kapital v nadejani se meri! Videli boste odgovore in — obtožbe! Čas je denar, so nas učili, a povedali nam pa niso, kako naj se porabi ta čas in ta denar za končni kapital in njega obresti. Dali so nam izpričevalo češ, zreli ste, pojdite in borite se, kakor veste in znate, a skušnja nas je učila drugo pesem.

In tako slovenska učeča se mladina svojega idealnega poleta ni mogla vedno tako izrabiti, kot je sanjala, ker ni bila pripravljena na zahteve življenja in študija v tujini. Ni mogla. Ali more morda današnja generacija, ali bo mogla bodoča? Še manj: borba za kruh se veča, idealnost pojema! Le pogledjte malo bližje v dijaške vrste in dogodke zadnjih let! Idealizem je padel na vsej črti, ko je stopil boj za kruh v prve vrste!

Boj za kruh, za življenje pa ne bo nikdar dvignil — znanstva!

Če hočemo znanstvenega plodnega dela, uredite vso vzgojo tako, da bo slovenski dijak tudi v najslabšem slučaju mogel v boju za kruh ohraniti še vedno dovolj idealnega poleta, da bo mogel razviti in izšolati svoj um i v prid našega znanstva! Čudno postaja pri srcu temu, ki ima pogled v dijaške vrste: pomnožila se je pridnost, a padel je idealizem za višje duševne potrebe. Realizem zavzema vednobolj dijaški študij!

Ali je in bo to znak napredka, če bo slovenski dijak za silo obdelal svoje predpisane strokovne študije in po štirih ali petih letih končal svojo naobrazbo? Lahko, da se pomnoži število pravočasno opravljenih izpitov, a se vkljub temu sorazmerno ne zviša število delavnih slovenskih strokovnih znanstvenikov pisateljev. In mi hočemo vseučilišče!

Naše bodoče znanstvo, življenske razmere, ekonomična izbira stanu, ekonomično urejeni strokovni študij: vse to nujno stavi na srednješolsko vzgojo slovenskih abiturientov obilo novih postulatov, a najvažnejši in najpraktičnejši bi bil po našem skromnem mnenju tečaj za abituriente. Ta tečaj bi imel nalogo, da bi uvedel slovenske abituriente že tekom zadnjega leta v bodoče njihovo življenje.

Dolžnost srednje šole je, da slovenskega dijaka res pripravi za bodoči poklic, tako da bo resnično takoj nadaljeval izbrani študij, ne da bi se mu poizgubilo obilo neplodnega časovnega kapitala brez lastne krivde. Po današnjem svojem ustroju pa srednješolska vzgoja nikdar ne bi mogla izvesti tistih reform, ki bi resnično in praktično premostile zev med srednjo šolo in visoko šolo.

Treba je nove inštitucije, treba je abiturientskih tečajev po vseh naših zavodih, ki naj bi uvajali abituriente v življenje in visokošolski študij. V tem oziru doslej srednja šola ni napravila nič, ker je prepuščala

vso skrb dijaku samemu, dasi mu je po drugi strani po paragrafih zabranjevala pogled ven — v bodoče delo! Na eni strani reklamirati zase vse pravice do vzgoje in prevzemati vso odgovornost, na drugi pa ne izpolnjevati svoje sorazmerne dolžnosti, pa ni pravično in tudi ni v zmislu idealne naloge srednje šole.

Kako si mislimo te tečaje, to pa prihodnjič.

(Dalje.)

Flor. Božič:

Dijaštvo in šport.

(Konec.)

Šport poleti.

Kopanje, plavanje.

Prvo mesto zavzema tu plavanje, kopanje, kolikor se tiče letni šport dijaštva.

Pomena mi ni treba posebej poudarjati, ker ga mora pač vsak uvideti. Snažen človek se pač ne bo bal vode — in ako zna plavati — kdo ve, ali ne bo prišel nekoč v tak položaj, da mu bo prav prišlo to znanje. In pri plavanju se giblje celo telo, se krepi in zraven se tudi pljuča utrdijo.

Naši dijaki se lahko nauče plavanja. Če se ne morejo kopati doma o počitnicah, se jim nudi prilika v mestu, kjer pohajajo srednjo šolo.

Veslanje.

Zraven omenim veslarjenje, ki je pri nas še malo razvito ali pa nič. Od dijaka je pač težko pričakovati, da bi gojil ta šport, ker mora za vsako uro plačati čoln, drugače pa ne pride do čolna.

Kolesarjenje.

Važno za naše dijaštvo bi bilo bolj kolesarjenje. Seveda kolo stane, pa kdor si ga lahko nabavi, si lahko napravi lepe velike počitnice. Lahko si ogleda v kratkem času precejšen kos domače zemlje, vidi ljudstvo, spoznava njega težnje, šege, navade. Samo tu je treba zelo paziti, kako se kolesari, ker si lahko veliko več škoduješ na zdravju, neglede na različne nevarnosti, ki se človeku nudijo na nevarnih krajih, kot pa pridobiš v drugih ozirih. Pametno kolesariti!

Brez pomena so seveda za nas športi, kot avtomobilizem, zrakoplovba, jezdarjenje. Zadnje bi lahko gojil le semintja kak dijak, dovolj premožen.

Igre.

Sem spadajo še različne igre kot del športa: lawn tennis, Krocket in druge, kot n. pr. z žogami.

Igre se še precej goje na naših srednjih šolah, ponajveč v nižjih razredih. Tudi starejši dijaki z višjih razredov bi se jih lahko bolj udeleževali, in ne bi smeli čuti od njih opazek, kot: »Saj je to samo za otroke«. Vse pa je odvisno od razumnega in umnega voditelja, ki jih baš manjka pri nas. Učitelj telovadbe naj bi vodil razumno in z navdušenjem; zraven pa naj bi proučeval in spoznaval individualnost posameznika in po tem uravnaval razumno svoje ravnanje, skrbel za dobro igranje. Šola brez igrišča je kot hiša brez vrta. Vsak srednješolski zavod naj bi imel posebno učiteljsko moč — za telovadbo v prvi vrsti, ki naj bi pa tudi igre vodila;

pojdemo še dalje: skrbela za zanimanje in gojila med dijaki različne športe. Ponajvečkrat se zgodi, da vodi telovadbo in igre profesor, ki ima s svojo stroko dela čez glavo, pa si utrga še časa za telovadne ure in čas za igre, saj mu ta čas plačajo. In tako se čujejo iz dijaških vrst pritožbe, da je vse slabo.

Omenim naj še učiteljišča! Koliko dobrega bi lahko učitelji in učiteljice na tem polju storili!

Kar se tiče športa bi morali prihodnji učitelji in učiteljice dobiti dovolj prilike že na učiteljiščih, da se priučijo in znajo voditi različne igre. Koliko dobrega bi lahko napravili pri igrah ter učinkovali na ljudsko-šolsko mladež. Kdaj bomo tako daleč na Slovenskem? Omenim naj še, da je ljubljanski telovadni odsek ustanovil poseben odsek za športne igre, preskrbel prostor zunaj Ljubljane, kojega člani naj bi učili o počitnicah različne igre. Koliko je že deloval, ne vem, v »Mladosti« je bila vsaj opisana igra z žogo (Football). V tem oziru bi naši telovadni odseki veliko koristnega lahko napravili pri svojem naraščanju. Gojiti bi bilo treba bolj igre!

Izleti.

Isto je z izleti, če niso še večjega pomena. Lahko bi o tem govoril na koncu pri telovadbi, pa se mi zdi primernejše sedaj v zvezi z igrami. Pomen izletov je dobro poudarjala »Mladost«, l. I., št. 2., stran 11., v članku »Telovadba in izleti«. Gotovo je, da je gibanje v naravi, v svežem, čistem zraku bolj zdravo, kot v zaprtih, še tako zračnih in prostornih sobah, dvoranah, telovadnicah. Pri pravilnem, enakomernem korakanju se krepijo pljuča, celo telo se giblje. Lahko se privadi človek polagoma vremenskim izpremembam, če se delajo izleti neglede, kakšno je vreme.

Tudi na srednjih šolah so v navadi takozvani »majniški« izleti, seveda ponajveč čisto pogrešeni. Največkrat se jih nekaj opije, kar pusti slab vtis na dotični razred, cel zavod. Kako temu odpomoči? Vse odvisi od dotičnega, ki vodi izlet. Več hoje, pa malo manj vožnje, seveda so izvzeti izleti v bolj oddaljene kraje. Več takih »majniških« izletov naj bi se vršilo v bližnjo okolico, združijo naj se z natančnim proučevanjem dotičnega kraja, posebno če ima kaj zgodovinsko, geološko, zemljepisno itd. zanimivega na sebi; seveda mora biti dotični voditelj izleta, profesor, mož na svojem mestu; tu lahko spoznava individualnost svojih gojencev, tu jih lahko navaja spoznavati naravo in ljubiti krasno domačo zemljo. Kar se pa tiče daljših izletov, imajo ti skoro več pogreškov, nedostatkov, kot pa koristi. Dirja se iz kraja v kraj, je in pije, pridobi pa malo na znanju. Od nemškega profesorja sem moral najprvo čuti, — mož je silno rad potoval in tudi z nami pametne izlete delal, — ko je rekel: »V katerikoli kraj pridem, grem najprvo v cerkev, da pogledam in spoznam umetnost dotičnega kraja.« Mož je imel prav. Mislim, da bi bilo silno dobro in koristno, da bi profesor seznanil dijake preje v duhu z dotičnim krajem, kamor bi poleteli.

Turistika.

V tesni zvezi s tem je turistika ali hribolaztvo. Tudi ta šport ima velik pomen za našega dijaka. Tudi tu se giblje človek v prosti naravi, pa se čuti še veliko prostejšega visoko gori v vsekraljujočem miru sinjih višav. In obzorje se mu razširi, ko gleda prosto razprostrte slovenske kraje!

V tem oziru je zanimanje pri Slovencih zelo veliko — tudi med dijaki. Vsak dijak bi moral biti član »Slovenskega planinskega društva«; 3 K si že lahko odtrga, zraven dobiva »Planinski Vestnik«. Tudi »majniški« izleti naj bi se prirejali na nižje, lažje dostopne gore, kot na Golico,

Grnado, Utošč, Šmarno goro itd., seveda nikdo rad ne prevzame odgovornosti.

Omenim naj še počitniško potovanje, ki je posebno med našimi dijaki razvito.

Lov, šport v celem letu.

Šport, ki se lahko celo leto goji, naj bo mraz ali vročina, grdo ali slabo vreme — je lov. Samo lov kot šport veliko stane in privoščil si ga bo kak naš dijak samo takrat, če so doma toliko premožni, da si vzdržujejo svoj lov, ali da imajo kaj gozdov; k večjemu še, da pri kakem znancu kot povabljen gost hodi sem in tja na lov. Lov zahteva tudi gibanje v naravi, seveda to gibanje — ni prav prijetno — v snegu, pozimi, kjer je nevarnost, da se človek prehladi. Tu ima človek priliko spoznavati in občudovati krasoto ne samo mirne, nežive, pač pa tudi živo naravo, gozdne mične prebivalce. Krasen prizor: Ob zahajajočem solncu, v polmraku ob gozdnem robu stoji kot pribita srna in z napetimi ušesi prisluškuje, če ji ne preti morda kaka nevarnost, pred njo čepi sključen zajček, pozoren je na svojo varnost in zamoljva sem in tje z gobčkom.

Isto je z ribjim lovom, kjer se pač bolj zanimaš za življenje v vodi.

Rokoborba in sabljanje.

Pozimi, v zaprtih prostorih, poleti pa se lahko na prostem goji: rokoborba in sabljanje. Rokoborbo kot šport gojiti, ne bi bilo prav za naše dijake, pač pa kot izpopolnitev telovadne ure, po končani telovadbi se prepusti telovadcu po prosti volji, da merijo svoje moči po »rimsko-grškem« načinu.

Sabljanje je imenitno sredstvo, da se krepí celo telo, ker tu delujejo vsi deli telesa. Seveda sabljanje kot sredstvo, pripomoček k dvoboju, zasluži našo grajo, a sabljanje kot del telovadbe, je zdravo in koristno; samo, če bi hoteli pri naših dijakih upeljati sabljanje, bi nam pač vedno primanjkovalo učiteljev-sabljačev.

Vzdigovanje ročkov.

S telovadbo, v ožjem smislu, je v najtesnejši zvezi, če se jo pametno goji, lahka atletika; jaz mislim tu bolj opozoriti naše dijake na vzdigovanje ročkov.

Baš ta del telovadbe smatram za vnete telovadce kot nujno sredstvo, s katerim se lahko, seveda počasi, korak za korakom, pridobi telesno moč, krepke ude, železne, močne mišice in potrebno vztrajnost.

Telovadba.

Slednjič mi ostane še ena točka, namreč telovadba, torej to, kar navadno razumemo pod tem imenom v vsakdanjem govoru. Vsakdo razume tu predvsem orodno telovadbo, potem proste vaje, tudi redovne vaje.

Ni mi treba tu posebej povdarjati, kakega pomena, ne samo individualnega, pač pa tudi splošnega, je ravno telovadba, seveda če se pametno goji; ker o tem lahko čitate članke v knjigah, v listih vsak dan, tudi v »Mladosti« se je mnogo pisalo o tem.

Pač z veseljem se mora povdarjati, da je med slovensko mladino, slovenskim ljudstvom zelo razširjena telovadska misel; tudi dijaštvo intenzivno poseča in goji telovadbo in reči moram: še bolj nam nasprotno kot pa naše dijaštvo. — Zaradi tega nekaj več besedi.

Sokoli so pričeli na Slovenskem s telovadbo in zanesli to misel v mesta, k večjem še v trge. Ljudstvu je sokolstvo ostalo tuje, zato je sledil v zadnjih letih kot nujna posledica Orel, sokolstvu podobna organizacija, samo z veliko globočjim in ljudskim programom in tako je prišlo, da se je v par letih razširila telovadska misel širom slovenske zemlje in spravila skoro nedogledne vrste krepkih, navdušenih slovenskih fantov pod svoje okrilje, da jih v svoji moči in mogočnosti varuje pred notranjimi in zunanjimi sovražniki.

Slovenski narod bo pa narod mož, možatih postav, krepkega duha, močne volje, kremenitih značajev. In v dosego tega naj ne malo pomorejo naši dijaki, srednje- in visokošolci.

Toliko govorite o delu za narod, o socialnem delovanju med narodom, tu imate veliko prilike in največ polja še neobdelanega, pa rodovitnega. Tudi o tem je dobro pisala »Mladost«, leto I., št. 1., stran 3.

I z o b r a ž e n c i m e d l j u d s t v o m .

Izobraženci med ljudstvom naj ne hvalijo samo slepo tega, kar se v ljudstvu dogaja, ampak v tem je njihovo delo, da skušajo razumeti:

1. kar je slabega v ljudstvu;
2. da delujejo na to, da se to odpravi in izboljša.

In nadalje pravi pisec dotičnega članka, kako naj se vrši izobraževalno delo med ljudstvom:

1. srednješolec se izobrazuj v stroki, ki mu najbolj prija, udeležuj se pouka;

2. visokošolec študiraj narodno-gospodarska in modroslovna vprašanja;

3. vsak dijak, član S. K. S. Z., deluj v počitnicah v okrilju S. D. Z. in 4. tesna zveza s telovadnimi odseki: z Orli.

»Mladost«, I. I., št. 3., stran 3, razmotriva v članku »Vsi eno« razmerje med dijakom, delavskim in kmečkim mladeničem; premišljati pa je treba le, k a k o naj bi se skupno delo vršilo:

1. skupni delovni program in

2. zveza med mladeniško in dijaško organizacijo, katere edini namen bi bil, določati v prvi vrsti počitniško delo.

Učimo se in se izpopolnujemo, a ne jačimo samo naših duševnih sil, ampak gojimo svoje telo, dajmo mu ono odporno silo, ki mu jo lahko pridobiš s telovadbo; kdor ima pa priliko, zmožnost in veselje, naj goji telovadbo s tem namenom, da bo lahko med ljudstvom, v mladeniških društvih, med Orli uspešno deloval, ne samo z besedo, lahko še več dobrega napravi z dejanjem.

V zdravem telesu, zdrav duh.

Slovensko vseučiliško vprašanje. »Świat słowiański« piše v svoji januarjevi številki: »Slovensko časopisje nas je zopet neprijetno dirnilo s svojimi poročili, posebno (kakor navadno!) liberalno. Šlo je zato, ali naj se ustanove slovenske stolice, ki naj bi bile zagotovilo slovenskega vseučilišča v Pragi ali v Krakovu. Liberalna stranka je poskrbela za shod liberalnega dijaštva v Pragi, ki naj bi protestiral proti Krakovu, potem mu je pa pritrjevalo liberalno časopisje, najglasneje »Narodni Dnevnik«. Kli-

cali so: »Nočemo Krakova, ker je gnezdo klerikalizma!« — Naš odgovor je priprost: »Načrt ustanovitve slovenskih stolic v Pragi ali v Krakovu ni izšel od naše strani in nismo hoteli nikogar sem vleči; sile ni. **Če bi pa imela slovenska mladina prahajati v Krakov, zato da bi sejala razdor med obema narodoma, naj le raje ostane doma.** Mogoče, da imajo Slovenci (ali kak njihov del) važen povod, da imajo raje Prago kakor Krakov. V Pragi je že neka gotova tradicija, večje mesto, cenejše itd., zato bi to lahko povedali stvarno in v resni in dostojni obliki, toda »protestirati« in pisati o jagiellonskem vseučilišču paskvile — to je bilo ordinarno. Sploh liberalna stranka vse stori, kar more, da bi le Poljake razljutila proti sebi. Ko bi bila na krmilu, bi mogoče dajala povod nevolje do celega naroda slovenskega kot takega? Kakšen cilj ima to!« Komentarja k temu ni potreba, rekel bi samo: Odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo! Pojdite sami v Krakov in potem govorite! Sicer je pa bil pred kakega pol leta eden izmed prvobesednikov slovenskega svobodomiselnega dijaštva v Krakovu, menda en cel dan, in je prišel po tem temeljitem študiju, kakor smo čitali v njegovem popisu tega pota v »Slovenskem Narodu«, do zaključka, da je edino Praga pripravna za slovensko dijaštvo, Krakov pa absolutno ne. — Kar se tiče našega stališča, smo ga že prevečkrat določno označili, zato nam ni potreba tega še enkrat ponavljati, prepričani pa smo, da bi posebno našim dijakom koristilo, če se bližje seznanijo s Poljaki, pa tudi svobodomiselci bi se lahko od njih zelo veliko naučili v vsakem oziru. Kdor enkrat proglašja vse Poljake kar vprek za najbolj črne klerikalce, na drugi strani pa zopet vse sôdi po tistih par stotinah, ki so zadnji čas rogovilile po Krakovu, je obakrat na čisto napačni poti. Toda dosti o tem! — Na drugi strani se mi nismo nikoli izjavljali proti praškemu provizoriju kot takemu, kot se sedaj napredno dijaštvo proti Krakovu, ampak smo le izražali svoje tozadevne pomisleke glede stališča katoliškega slovenskega dijaštva na teh stolicah in glede habilitacije docentov katoliškega svetovnega naziranja. Te pomisleke pa imamo še vedno, dà, reči moramo, da smo vedno bolj potrjeni v ti misli. Sicer pa nočemo in ne mislimo odločevati, kje naj bo ta provizorij, to je zadeva slovenske državnozbornske delegacije in njene politike, ki ji moramo zaupati, dokler ne dobimo dokazov o njenem nezanesljivem delovanju glede tega vprašanja. Sicer pa tudi mi zahtevamo, da se državnozbornska delegacija ozira na želje dijaštva, v kolikor so resne in izvedljive, zato pa tudi zahtevamo, da je dijaštvo nasproti ti delegaciji obzirno in jo podpira v njenem boju, če pa tega ne more, da je vsaj ne ovira. Tu pa je naše napredno dijaštvo veliko grešilo in zadnji čas je, da se obrne na pametnejšo pot. Saj smo doživeli zadnji čas čisto neverjetne slučaje: Večina slovenskega dijaštva se je n. pr. postavila s svojimi vseučiliškimi zahtevami v nasprotje z državnozbornsko delegacijo, kakor smo že poročali, in to vedoma iz trmoglavosti; drugič pa je svobodomiselni akademik slovenski zadnjič v Pragi izjavil, da se slovensko napredno dijaštvo pridružuje dijaški akciji v znak simpatije krakovskim naprednjakom, da tako vsaj enkrat dobi priliko protestirati proti ustanovitvi slovenskih stolic v Krakovu. S tem pa lahko končam, ker vse to pomeni prav popolen krah slovenske dijaške politike, posebno one, ki jo vodi tisti del slovenskega dijaštva, ki je vzvišen nad vso politiko, ki se šele pripravlja na zrelo politično življenje, a vseeno že danes hoče imeti tudi v realni politiki glavno besedo. — Naprej! Frst.

Narodni radikalizem. Slovensko dijaštvo, ki je z ozirom na svoj mišljenski razvoj stalo vedno v prvih vrstah, ima zaznamovati v svoji zgodovini poseben efemeran pojav svojega razvijanja, mišljenja in delo-

vanja. Pojav, katerega imamo v mislih, je narodni radikalizem z vsemi svojimi dobrimi, posebno pa kvarljivimi lastnostmi.

Bilo je pred leti. Mogočno in z vehementno silo se je razpasel med slovenskim dijaštvom radikalizem, in nove, importirane ideje, za katere se je začela agitacija posebno na srednjih šolah, so kmalu dovedle veliko večino dijaštva v radikalni tabor. Vsake druge ideje in prepričanja so se morala umakniti tej furorski agitaciji. Ustanovila se je na tak način mogočna organizacija, na katero je celokupno dijaštvo gledalo nekako s prikritim strahom. Bilo se nam je začetkoma resnično bati. Toda sedaj pravimo: bilo je. Mogočna stavba »vodilnih idej« radikalizma se je začela majati, občutno majati in tudi v številno še zmerom močno organizacijo se je vrinil črv, ki gloda in gloda ter tira zmirom bliže in bliže radikalno organizacijo v stadij propada in nazadovanja. In zakaj? Da radikalizem z vsemi svojimi priveski nima v sebi moči in življenjske sile do obstanka, o tem smo že večkrat pisali. Pač pa nekaj drugega!

Kakor znano, je stalo izpočetka radikalno dijaštvo izključno na dijaškem stališču. Niso se brigali radikalni voditelji za bodočnost, ko stopi absolutno visoke šole v življenje in je iz zunanjih vzrokov primoran računati z razmerami, ki vladajo takrat v domovini. Povdarjali so z ozirom na uspešnejšo agitacijo svoje samodijaško in izvenpolitično stališče, pri čemur pa ni nihče premislil, kako prehodni je naš dijaški stan. In ker se je radikalizem s silno agitacijo za svoje samostojne misli in ideje odtujil vsem merodajnim krogom in ljudstvu v domovini, zato se je ravno pri radikalizmu najbolj opazilo in pokazalo, da smo dijaki le par let v svojem življenju. Ne smemo pa napačno umeti! Kakor je razvidno iz prvih zvezkov radikalnega lista «Omladine», so začeli kmalu izhajati članki, ki so odločno izražali stremljenje, da se hoče radikalizem tudi v poznejšem delovanju njegovih pripadnikov osamosvojiti na kulturnem, gospodarskem in političnem polju. Zasnovati so hoteli velikansko organizacijo in na tak način se polastiti vodstva in vzgoje slovenskega ljudstva. Hoteli so postaviti palačo brez temelja in to v neverjetno kratkem času. Zato so se začeli zavzemati z velikansko vnemo za nekako bodočo kulturno strujo, katere početnik in animus agens naj bi bil radikalizem. Pisalo in kritiziralo je radikalno dijaštvo vse, karkoli se je ravno nanašalo na posamezne pereče točke njihovega »osamosvojenja«. Toda propadajo po radikalnih ustanovljenih knjižnicah po deželah, za ljubljansko »Prosveto« se briga le par srednješolcev, propali so radikalci v gospodarskem oziru in še bolj pa v političnem, kjer so zdaj nadomeščeni kot agitatorji za liberalne težnje. V stanju propada se nahaja tudi njihova organizacija, največja opora in moč radikalizma. Organizacije na srednjih šolah so morale nastopiti pot nazadovanja, ker vlada v njih razdvojenje in nedelavnost. Boljše moči se jim zadnji čas še bolj odtujujejo, kakor kdaj preje.

Taka je torej posledica neidej, pomanjkanja resne volje in hlastanja po visokoletečem.

Ant. Torkar.

Stavka na vseučilišču v Krakovu. O nemirih na krakovskem vseučilišču smo že zadnjič poročali. Opomnili smo tudi, da se tu gre za vse kaj drugega kakor za profesorja Zimmermanna. Vendar ne bo odveč, če o ti zadevi podamo še par pripomb, ker je gonja dnevnega časopisja res morda (dejal bi skoro bržkone!) razširila o ti zadevi popolnoma napačno unnenje, posebno ker je pri nas občinstvo itak o teh rečeh poučeno le iz drugega vira, malokedaj iz prvega.

»O m l a d i n a«, ki je na eni strani — to ji rad priznam, jako resen list, a se na drugi strani jako rada tako zaleti, da je komaj verjetno, je

prinesla o ti zadevi poleg drugega, ki bistveno ni nič večje vrednosti, sledečo naravnost revolversko notico, ki zadosti kaže, koliko resnosti lahko pripisujemo našemu radikalnemu, lahko rečemo sploh naprednemu dijaštvu glede tega vprašanja. Notica se glasi: »Nove vrste stolica: Na staroslavnem jagelonskem vseučilišču se je ta semester sistemizovala stolica za krščanski soc.alizem. Podelili so jo prof. teologije Zimmermannu. Napredno in socialno-demokratsko dijaštvo se je temu poizkusu pokristjanjenja univerz po receptu umrlega dr. Luegerja uprlo in preprečilo predavanja. Zato je klerikalni senat naznanil nekatere izmed njih pol.ciji. A dijaštvo se ni udalo grožnjam in ne pripusti, da bi nosila jagelonska »alma mater« pečat ekspositure dunajskega magistrata. Sploh se opaža v zadnjem času veselo znamenje, da se tudi med poljskim dijaštvom ločijo duhovi in da je konec tiste dobe, ko je bilo Poljak in klerikalec skoraj istovetno . . .« Kar se tiče ustanovitve stolice za krščansko sociologijo, ki se je v Krakovu sistemizirala, se sploh ne izplača dalje govoriti, saj vsak razsoden človek uvidi, da je krščanska sociologija istotako upravičena na visoki šoli, kakor vsaka druga, posebno še, če je ustanovljena na bogoslovski fakulteti, kakor je dejstvo v slučaju Zimmermann. Že iz tega se vidi, da je Zimmermann in njegova stolica v tem boju samo dobrodošel povod, da je svobodomiselnost dijaštvo sploh moglo začeti kako antiklerikalno agitacijo na visokih šolah. Drugič je pa »Omladina« v preveliki zmoti, če misli, da je napredno poljsko dijaštvo nastopilo proti Zimmermannu. Res je, da je to storilo židovsko in socialno-demokratsko dijaštvo, deloma so bili udeleženi pri tej akciji tudi takozvani »ludowcy« (pristaši poljske ljudske stranke), a tudi tako minimalno in na nedolžen način, da jih z obema prvima skupinama sploh ne moremo skupaj imenovati. Poljsko napredno dijaštvo (glavna skupina, narodni demokratje) je preveč trezno presodilo položaj, da bi se bilo dalo zapeljati, ampak je precej od začetka obsojalo brutalne nastope, ki so se dogodili. Štrajka v prilog kaznovanim kolegom bi se bilo bržkone iz kolegijalnosti udeležilo, a ko je pregledalo vse mahinacije socialno-demokratskega in židovskega dijaštva, kateremu se je šlo za vse kaj drugega kot za Zimmermanna ali kaznovane tovarše, je nastopilo skupno s katoliškim dijaštvom (Polonia, Sodalicya) odločno proti štrajku. Vse to nam je dokaz, da tudi pri poljskih naprednjakih prevladuje kljub vsem drugim ozirom trezni premislek, katerega bi tudi slovenskemu dijaštvu več priporočali.

Toda poglejmo vendar, kako se je krakovska zadeva razvila. Obsodba nad tistimi, ki so preprečili predavanja profesorja Zimmermanna, je bila sledeča: Eden je bil relegiran za vedno, eden za dva tečaja, enemu so odložili rigoroze za en semester, 246 jih je dobilo strogo ukor z grožnjo relegacije, 16 navaden ukor, 263 je bilo oproščenih. Res, da je bila kazen precej huda, vendar pa je treba uvaževati to, da je senat moral strogo nastopiti, če je hotel, da ga ne bo pri vsaki priliki, ki se bo nudila, strahovalo dijaštvo, kakor se to dogaja na drugih vseučiliščih. Ko je bila obsodba razglašena, je svobodomiselnost dijaštvo proglasilo štrajk. To je bilo 2. februarja. Zahtevalo se je, naj osdopi akademični senat, in sklenilo resolucijo za odločitev bogoslovne fakultete od vseučilišča. Pričakovalo je seveda, da bo precej proglašen splošni štrajk na avstrijskih visokih šolah. Toda zmotilo se je. Nemci so proglasili to zadevo za interno poljsko, kakor je bilo pričakovati, in so štrajk »odložili«. Seveda so že pozabili, da so jih pri Wahrmondovi aferi podpirali vsi slovanski napredni visokošolci, čeprav so bili Poljaki takrat malo premalo goreči in se štrajk v Galiciji ni hotel posrečiti, a ravno sedanji trpeči del galiških visokošolcev je bil takrat na strani Nemcev. V Lvovu so sicer na tehnikih in

vseučilišču proglasili štrajk, istotako na akademiji umetnosti v Krakovu, a ti štrajki se niso hoteli posrečiti in so jih zato čez par dni opustili, tako velika je bila opozicija med dijaštvom. Tudi graški tehniki in ljubenski visokošolci so iz s.mpatij do krakovskih kolegov štrajkali, drugi Nemci in Čehi pa so se zadovoljili s tem, da so izrazili svoje simpatije na shodih in brzojavno. Tudi na Dunaju se je vršil velik shod, ki je obravnaval tēmo: »Der jūngste Vorstoß des Klerikalismus«. Na tem shodu nacionalnih Nemcev ni bilo, ampak samo nemški socialni demokratje in židje. Udeležili so se ga tudi slovanski (tudi slovenski) naprednjaki, celo govorili so, a njihov glas in njihova udeležba sta utonila v nemško barvnem nenemškem morju, tako da niso igrali nobene samostojne vloge.

In konec vsega je ta, da je 8. februarja ministrstvo zaključilo zimski semester na krakovski univerzi; razpisan je tudi že termin vpisovanja za drugi tečaj z določbo, da bo moral vsak, ki se bo hotel vpisati, podati izjavo, da se bo pokoril akademičnim zakonom. To je odločen korak, ki ga moramo samo hvaliti; tako kakor v krakovski zadevi je treba nastopati, če hočemo, da bo enkrat red na naših visokih šolah. Samo eno bi še želeli k temu: da bi vse to ne imelo nobenih neprijetnih posledic za poljsko akademično mladino, posebno ne za ono, ki je doma iz Rusko-poljskega, ker če bi tem zabranili dostop na gališke univerze, bi bil cel poljski narod prehudo zadet. — H koncu še lapalijo o Zimmermannu, ker se mu na vseh koncih toliko očita, da je neznanstven. Kakor smo že zadnjič povedali, je Zimmermann praktičen krščansko-socialni delavec in že kot tak bržkone posebno sposoben za sociologa na teologični fakulteti, ker se gre gotovo v prvi vrsti za to, da ima kolikor mogoče praktičnega znanja, ker praktičen sociolog mora biti vsak duhovnik. Posebno so proti njemu izrabljali njegov spis »Moja pani«, katerega so napačno navajali kot »Moja dama« ali celo »Moja baba«. Osmelili so se celo trditi, da je to njegova doktorska disertacija, ko vendar na eni strani ni nič drugega kot navaden feljton, ki se ne izdaja za znanstvo, na drugi strani pa je v svoji doktorski disertaciji obdeloval čisto drug tēma: »Industrijalna banka na Poznanjskem«. Da se je vedno tudi s teoretičnimi vprašanji bavil, dokazujejo mnogi znanstveni spisi, ki jih je izdal, kakor tudi izdajanje lista »Krščansko-socialno gibanje«. To v informacijo našim čitateljem. — Da se tako obširno bavimo s tem vprašanjem, je vzrok, da je krakovski slučaj res čisto nekaj drugega, kakor je bila Wahrmondova afera; v Wahrmondovem slučaju je imelo dijaštvo vsaj navidezno prav, v krakovskem pa se kaže v vsi nagoti razbrzdanost svobodomiselstva. Frst.

Promoviran je bil 21. decembra 1910 na dunajskem vseučilišču tov. Anton Smýkal, predsednik Slovanske Lige Katoliških Akademikov, za doktorja filozofije.

Naše delo v Pragi. »Dan« se razvija v svojem 2. tečaju jako veselo. Vršili so se 3 občni zbori, 4 prijateljski sestanki in 11 odborovih sej. Predavali so: tov. Lj. Koser o »Mednarodnem pomožnem jeziku esperanto«; tov. Leskovec: »Moderna ruska mladina Sanin-Arcibaševa«; tov. Strižič o »Čehi v zgodovinskem, zemljepisnem in statističnem oziru«. Notranje društveno delo se vrši v odsekih, od katerih najbolj deluje obrambni (načelnik tov. Strižič); pred božičnimi počitnicami se je bavil v prvi vrsti

z ljudskim štetjem. Po novem letu pa se je zopet lotil svoje prvotne naloge: študij češkega obrambnega dela. Seveda tudi slovenskih manjšin ne bo smel več dolgo puščati izpred oči. Dosedaj je priredil dve ekskurziji v »Pošumavsko Narodno Jednoto«, kjer nam je razložil njen uradnik, znameniti češki manjšinski delavec gosp. Anton Bašta, razdelitev češkega obrambnega dela, ustroj »N. J. P.«, o ljudskem štetju itd. — Organizacijski odsek (načelnik tov. Leskovec) se je ustanovil šele malo pred božičnimi počitnicami. Pevski odsek (načelnik tov. Cvenkel) je dobro nastopil pri Mahničevi slavnosti, o kateri poročam na drugem mestu. Telovadni odsek (načelnik tov. Janko Koser) telovadi skupno s praškim »Orlom«. — Društveno življenje je živahno, posebno odkar ima društvo svojo lastno, jako prijazno sobo. Stiki s češkim katoliškim dijaštvom so jako pristržni. Veselimo se novega življenja, ki je zavladalo tudi v starem »Društvu Arnošta iz Pardubic«.

F. S. ST.

»Dan«. Slov. kat. akad. društvo »Dan« v Pragi si je izvolilo za zimski tečaj 1910/11 ta-le odbor: dipl. exp. acad. in st. iur. Josip Dular, predsednik; st. iur. Pavel Cvenkel, podpredsednik; st. iur. Fran Strižič, tajnik; st. iur. Anton Rebol, blagajnik; st. iur. Lj. Koser, knjižničar; st. iur. Mihael Zavادلal, gospodar.

Mahničeva slavnost v Pragi. Povodom šestdesetletnice škofa dr. Mahniča, začetnika slovenskega katoliškega dijaškega gibanja, je priredil »Dan« 1. decembra m. l. slavnostni večer, da proslavi jubilarntove zasluge za katoliško stvar na Slovenskem in Hrvaškem in da manifestira za Mahničeve ideje. V obilnem številu je došla na večer praška duhovska in lajiška katoliška inteligenca in člani »Češke Akademične Lige« ter »Društva Arnošta iz Pardubic«. V slavnostnem govoru je orisal tovariš Zavادلal Mahničevo delovanje in pomen njegovega nastopa, vlč. g. Vajs, znan delavec na polju staroslovenščine, ki je prežil več let pri škofu Mahniču na Krku, pa njegove zasluge za slovansko bogoslužje. Jubilarntu smo poslali brzoglavno čestitko, na katero smo dobili ta-le brzoglavni odgovor: »Srčna hvala za čestitko! Blagoslovi Bog Vas in brate Čehe! Biskup Mahnič.« V imenu »Češke Akademične Lige« je govoril fil. Trčka. Dobro je označil Masarykov boj proti katolicizmu kot boj proti idealnejšemu delu našega »jaz«. Končno bodi izrečena najiskrenejša zahvala vlč. g. Vajsu, ki je podaril »Dnevu« en izvod svojega ravno tedaj izišlega dela: »Nejstarší breviář chrvatsko-hlaholský«.

F. S. ST.

»Zarja« je priredila 2. decembra slavnostni večer v proslavo šestdesetletnice dr. A. Mahniča. Udeležili so se ga tovariši in starešine v polnem številu. Prvi slavnostni govornik tov. Jos. Lovrenčič je očrtal v krasnem, pesniško zasnovanem govoru zasluge tega velikega moža za ves slovenski narod in še špeciijelno za slov. katoliško narodno dijaštvo; drugi, tovariš I. Beuc, pa ga je pokazal kot zasnovatelja katoliške organizacije med hrvaškim dijaštvom. Ta lepí večer je zaključila pesem »Slovenac i Hrvat za uvijek brat i brat«.

»Zarja«. Društvo je šteló začetkom letnega tečaja 1910 32 rednih članov, 3 v društvo zahajajoče starejšine in 2 gosta. Izstopila sta med letom 2 člana, 2 sta odšla v Prago, 1 je postal starešina; na novo je bil sprejet 1. Društvo šteje koncem tečaja 29 članov, 36 starešin in 2 gosta.

Občnih zborov je bilo 5 rednih in 1 izreden (10. junija), na katerem so bili izvoljeni za častne člane: vlč. gg. dr. Aleš Ušeničnik, dr. J. E. Krek, star. M. Ljubša in g. dr. Fr. Kos. — Prijateljskih sestankov se je vršilo 6; na prvih petih se je razpravljalo o načrtu za desetletnico »Zarje« in

sestaneke v letu 1911. ter o društvenih notranjih zadevah, na šestem pa je predaval tov. Logar o »statistiki nezakonskih otrok s posebnim ozirom na slovenski in nemški del štajerski«. — Odbor je zboroval v 16 rednih in 4 izrednih sejah. — Društveni denarni promet je znašal v celem tečaju 2143 K 10 vin.; dohodkov je bilo 1105 K 56 vin., izdatkov pa 1037 K 54 vin. — Knjižnica šteje 701 delo; na novo vknjiženih je bilo 50, izposojenih 61 knjig.

V društvo prihaja 19 revij in mesečnikov, političnih in drugih listov pa 41; med temi: 16 slovenskih, 10 hrvaških, 7 čeških, 1 poljski in 7 nemških.

Društvena korespondenca znaša v celem tečaju odposlanih 204 in došlih 154 pisem in pošiljatev.

V društvu je obstojalo 5 klubov, in sicer: znanstveni, obrambni, organizacijski, odsek, ki se peča z načrtom za počitniški sestanek v letu 1911. in z desetletnico »Zarje« ter veslarski. Prvi je imel 9 rednih in 1 slavnostno sejo s 4 predavanji, drugi 4, tretji 2 in četrti 3 seje.

Društveni člani so pridno zahajali v slov. kat. izobraževalno društvo »Kres«. Star. dr. Malnerič in Puntar sta vodila fantovske večere, tovariš Juvan je poučeval petje, tov. Ilc vodil društveno »Čebelico« in tov. Milač je oskrboval knjižnico; drugi tovariši in starešine pa so prirejali večinoma vsako nedeljo predavanja deloma poučne, deloma zabavne vsebine.

Društvo je bilo zastopano: 15. maja na ustanovnem občnem zboru br. društva »Dan« v Pragi, 23. in 24. julija na sestanku hrvaškega dijaštva v Osjeku, 30. julija na abiturientskem sestanku v Brežicah in 9. septembra ob priliki otvoritve društvenega doma v Št. Ilju. V večjem številu so se tovariši udeležili občnega zbora S. D. Z. v Št. Jakobu v Rožu in ustanovitve podružnic S. D. Z. za Dolenjsko, oziroma Gorenjsko.

S. Liga K. A. na Dunaju je priredila 19. februarja v hotelu »zur Post« svoj prvi plesni venček pod pokroviteljstvom gospe grofice Marije B o n d a in gospoda grofa Karola Seilern. Častni komite so tvorili: Dr. Ante Dulibić, državni poslanec; Zvonimir Globočnik vit. Sorodolski, sekcijiški načelnik; dr. M. Hruban, državni poslanec; dr. J. Šl. Koudela, državni poslanec; dr. Josip Myslivec, državni poslanec; ekscelenca grof Pejačević; Josip Pogačnik, podpredsednik državnega zbora; baron Vladimir Pražák, ministerialni svetnik; Fran pl. Šuklje, deželni glavar; dr. Ivan Šusteršič, državni poslanec; dr. Pavel Valjavec, dvorni in sodnijski odvetnik; ekscelenca Zaleski, minister.

Česká Liga Akademická v Pragi je priredila letos 26. januarja svoj tretji reprezentativni plesni venček; letos sta prvokrat sodelovali tudi kat. akad. društvi »Dan« (slovensko) in Družstvo Arnošta s Pardubic (češko).

Akademična Marijanska kongregacija se je ustanovila, kakor poroča »Studentská Hlídka«, na Sv. Ignacija dan, 8. grudna v Pragi. S tem je odstranjeno pomanjkanje teoretične in praktične poglobitve verskega življenja, ki so ga katoliška akademična društva zelo občutila. Saj je ravno verski moment tisti, ki nas je spojil v katoliških društvih in če bi zanemarjali ta moment, bi ginevala vedno bolj agilnost in trdna organizacija iz naših društev. — Po dovršenih tridnevniških eksercijah je bilo sprejetih dne 8. grudna po Nj. Em. kardinalu Skrbenským 22 članov v novoustanovljeno kongregacijo. S svojo navzočnostjo pri tej slavnosti je opozoril Nj. Em. celo katoliško javnost na važnost, ki so jo imele nekdanje Marijanske kongregacije v češkem dijaškem življenju, katero bodo pa pod pritiskom časa zopet dobile.

L. S.

»Mahničev večer« slov. hrv. bogoslovcev v Gorici. 21. decembra 1910 so priredili slov. hrv. bogoslovci v čast 60letnici velikega bojvnika Kristusovega in narodovega lep »Mahničev večer«. Govorila sta teologa Rustja in Cecinovič. Prvi je naslikal Mahničevo dobo in podobo z ozirom na njegovo politično delovanje na Goriškem in njega veliki pomen v slov. književnosti, drugi se je zahvaljeval »Sloveniji«, da je poslala bratskemu narodu, ki je bil že prepojen s protiverskimi nauki, tako navdušenega in dobrosrčnega mladinsoljuba. Pred in po referatih so zapeli pevci pod vodstvom bogoslovca Doktoriča krasni pesmi: »Serenada« in »Oj, svečaru«! — Navzoči g. mons. Castelliz, ki je imel slavnostni govor ob priliki povišanja Mahniča za krškega škofa, je govoril te krasne besede: »— — Rad sem se vdeležil tega slavnostnega večera, ne samò vsled vašega povabila, ampak, ker me je vabila preteklost, polna spominov, vabilo srce, vabila luč, vabilo ime in navdušenje njegovo za ideale, katerih je bilo polno njegovo srce. Kratko se da popisati njegovo življenje z besedami: Veliko je ljubil. Naj pišejo nasprotniki kar hočejo, a Mahnič je delal iz svetih namenov. Bil je res katoliški biskup, dober pastir, ki vodi čredo na dobro pašo in jo brani pred sovražniki. Bog daj, da bi bila njegova načela, vaša načela, njegove lastnosti, vaše lastnosti! Njemu pa kličem: Naj ga Bog ohrani še dolgo let!« — Prof. dr. Srebrnič hvali Mahničevo veliko ljubezen do Kristusa, njegovo železno voljo in njegovo veliko in globoko znanje. S tem orožjem se je Mahnič bojeval naproti sovražniku, s tem orožjem se moramo bojevati tudi mi! — Profesor dr. Ujčič pravi, da moramo slaviti Mahniča tudi kot vzglednega profesorja v bogoslovju. Mahnič je Rimljan, zato nam je jasno, zakaj ga nasprotniki ne morejo videti. Konča: »Ako je res da »Slovenec i Hrvat sta uvijek brat i brat!« je tudi res, da ista brata imata tudi istega očeta. Biskup krški je naš in vaš oče! Živio Mahnič!«

»Zlata knjiga.«

Ta knjiga je vzbudila po pravici veliko pozornost; zlasti naša katoliška javnost jo je z veseljem sprejela. Saj ji je pokazala »Zlata knjiga«, kako lepi ideali vodijo katoliško mladinsko organizacijo, in ji vzbudila novih upov za nadaljni prospek katoliške misli med Slovenci.

»Zlato knjigo« je namenil pisatelj Orlom in vsej krščanski mladini. Specielno orlovskega t. j. telovadskega je v knjigi jako malo. Pisatelj omenja telovadbo le na par mestih in še tu samo kot sredstvo v dosego višjih namenov. Sicer ima pa knjiga popolnoma splošni značaj in je primerna za vse mladinske organizacije. Telovadni odseki, Bogomile in dijaške organizacije so dobile z njo izvrsten pripomoček, da vzgoje odločnih, discipliniranih in za vse dobro in plemenito vnetih pristašev katoliškega pokreta.

Na kratko je vsebina knjige tale: Uvod in navodilo za uporabo. — Himna Orlov. — Berilo iz knjige Makabejcev. — Poglavlja Orlove »Zlate knjige«: I. Orel, njegov namen, delo in vzori. II. Orli, njihove dolžnosti in življenjska naloga. III. Orlovske čednosti. IV. Značajnost prvi pogoj življenja po Orlovih načelih. V. Viteštvo in neomadeževano življenje. VI. Ljubezen do ljudstva in narodne dolžnosti Orla. VII. Telesno zdravje in smisel za domačijo ter družino. VIII. Krščanska ljubezen in usmiljenje. IX. Orel

in nasprotniki. — Berilo iz spisov knezoškofa Antona Martina Slomška. — Psalm 118.

Zgoraj sem omenil, da je knjiga dobrodošla tudi dijaškim organizacijam. V mislih imam tukaj pred vsem naša akademična društva. Življenje v njih so doslej uravnali poslovnik in pravila, ali oboji le do neke gotove mere. Njihova določila so tvorila le nekak zunanji okvir, ki se je v njem gibalo društveno življenje. Kako izvajati do zadnjega konsekvence iz članstva pri slov. kat. akademickem društvu, bodisi v društvu pri delu in v občevanju s tovariši, bodisi zunaj društva v javnosti, v obnašanju do ostalih organizacij naših in nasprotnih, o tem nismo imeli nikjer nič zapisanega, hočem reči, imeli nismo kodeksa, ki bi nam pokazal življenje v naših organizacijah v luči najvišjih načel ob enem pa preiskal najbolj skrite kote človeškega srca, volje in razuma, da pokaže članom čednosti, ki jih morajo gojiti, in napake, ki se jih morajo otresti, ako hočejo, da bodo naša društva prospevala. Na tem polju je vladala doslej tradicija. Starejši člani so učili mlajše in tako je šlo od letnika do letnika. Zgledi starejših tovarišev in pogovori z njimi so tvorili šolo, ki so se v njej mlajši člani učili odločnosti v konsekventnem izvajanju društvenih načel.

Lahko in z uspehom so vršili starejši člani to nalogo, ko so štela naša društva še malo članov, ko je mogel gojiti vsakdo osebni stik z vsemi tovariši. Ena krepka, odločna individualiteta z vzgojnimi lastnostmi je potegnila nehoti in lahko celo društvo za seboj. Toda stvar je postala težja, ko so začela naša društva mogočno rasti. Število novincev je poskočilo na letnih deset, petnajst, dvajset, včasih še čez. Temu številu ni vedno odgovarjalo primerno število starejših članov, ki bi imeli dovolj časa, da se posvete novovstopivšim. Mnogi ostanejo doma, druge pobere za leto in dan vojaščina, kar jih je v vseučiliških mestih, pa stoje večinoma pred izpiti. Ako upoštevamo to in še krajevne razmere zlasti dunajske, koder leže visoke šole daleč narazen in je tovarišem različnih šol skoro nemogoče v toliki meri med seboj občevati, kot je potrebno baš v akademickem društvu, ki zastopa močno kulturno strujo, uvidimo, da se nas je lahko polastila bojazen, da se zrahlja polagoma tista enotnost, ki nas je doslej vezala in delala močne, da izgine tesno, odkrito prijateljstvo, z njim pa ugasne tudi navdušenje za ideale naše organizacije in zamre smisel za požrtvovalno delo. Prijateljstvo je prva šola požrtvovalnosti. Človeka usposobi za delo v prid drugim in ga navadi zapostavljati lastne koristi koristim bližnjega. Česar se pa Jakec ni učil, tudi Jaka ne bo znal.

Nevarnosti, ki so nam pretile od te strani, smo se za časa zavedli. Skušali smo jih preprečiti z različnimi sredstvi. Omenil bi tukaj le vsaktedenske sestanke, ki so obligatni za vse člane, in razne klube in odseke, ki naj bi zbirali tovariše z istimi težnjami in nagnjenji. Novo se nam nudi z »Zlato knjigo«.

Urednik »Mladosti«, sam pred leti član »Zarje«, nam je podal v njej kratko, jedernato zbirko navodil za življenje in delovanje v naših akademickih društvih in izven njih. Kar smo že dolgo pogrešali, smo dobili. Kdor prebere »Zlato knjigo«, razvidi takoj naše težnje in cilje, po katerih se ločimo od drugih dijaških struj, izve pa obenem tudi vsestranske dolžnosti, ki jih nalaga članstvo pri katoliškem akademickem društvu. Starejšim tovarišem bo njihova naloga, da uvedejo novince v društveno življenje, precej olajšana. Knjiga je eminentno sposobna, da tudi na splošno poglobi duha naše organizacije. Kaj bi bilo v tem oziru primerno ukreniti, to prepuščam našim akademickim društvom, tukaj bi le izrazil željo, da se vsi tovariši seznanijo z vsebino »Zlate knjige«, potem pa stopijo v svojih društvih na dan z nasveti.

Zgoraj sem podal na kratko vsebino. Da bi jo podrobneje očrtal, se mi ni zdelo umestno, ker bi to pomenjalo toliko, kot kvariti vnaprej vtis, ki ga napravi knjiga sama, ako jo prečitamo. Le na eno vrline naj posebej opozorim.

»Zlata knjiga« je vzgojna knjiga. V obliki vprašanj in odgovorov podaja celo vrsto naukov, večkrat strogo moralnih. V tem oziru bi jo uvrstili med one knjige, ki so namenjene meditaciji, kakor n. pr. Tomaža Kempčana »Hoja za Kristusom«. Dejstvo pa je in vzrok mu tiči v človeški naravi, da vzame človek tako knjigo malo nerad v roke, še težje pa delj časa pri njej obsedi. Za to zlo je vedel gotovo tudi pisatelj. Hotel ga je pa po možnosti odvrniti s tem, da je dodal »poglavjem« berilo iz knjige Makabejcev in odlomke iz spisov Antona Martina Slomška. In reči moramo, da ni mogel bolje ukreniti, srečnejše izbrati. V berilu iz knjige Makabejcev zadobe navodila »katekizma« kri in meso. Pred našimi duševnimi očmi vstajajo, se gibljejo in delujejo junaki čednosti, kot hoče imeti pisatelj slovenske Orle. Čitatelj, ki je morebiti tu pa tam dvomil, ali se je mogoče ravnati po navodilih »katekizma«, se nehote tukaj umiri in dobi zaupanje do samega sebe — prvi pogoj uspešne samovzgoje. Ako prečita potem še odlomke iz Slomškovih spisov, se prepriča tudi o potrebi, da sledi slovenska mladina navodilom »Zlate knjige«. Saj se nam zdi kot bi narekemale sedanje potrebe Slomškove besede. Pokojni spodnještajerski vladika slika nevarnosti, ki so pretile slovenskemu narodu in njegovim svetinjam pred petdesetimi, šestdesetimi leti. Ostale so iste do današnjega dne, le še povečale so se. Tudi na Slovenskem se je začelo svobodomiselnost organizirati in se izkuša v istih oblikah kot drugod udejstviti. Čuditi se moramo duhu tega učitelja slovenskega naroda, da je že leta 1849. spoznal, kaj morajo storiti katoličani, da ubranijo svojo vero in uveljavijo v javnosti svoje svetovno naziranje. Mož je videl celih štirideset let pred prvim katoliškim shodom rešitev v močni izvincerkveni organizaciji. In ravno prospelu te organizacije je namenjena »Zlata knjiga«.

Kot vsa znamenja kažejo, se bliža slovensko dijaštvo zopet kritični dobi. V radikalnih vrstah je spor, liberalno dijaštvo se pa hoče pomladiti in akomodirati zahtevam, ki jih stavi sedanji čas na slovenske dijaške organizacije. Za nekaj časa se nam ni bati hudih napadov. Oba nasprotnika imata vsak s seboj precej opraviti. In če nas bodo napadali, posebna sila ne bo tičala za njihovimi grožnjami. Toda to premirje naj nas nikar ne prevari in zaziblje v brezskrbnost. Liberalni študent v »Slovenskem Narodu« že zdaj prepričuje radikalne kolege, da med radikalci in liberalci ni pravzaprav nobenega idejnega razločka in da smo za oboje skupni kamen spodtike le mi. Boj obeh bo veljal slejkoprej le nam. Zato pa bodimo pripravljeni! Skrbimo za svojo organizacijo in jo poglobljajmo, kolikor in s čimer jo le moremo! Ohranimo v njej dosedanjo živahnost in ni se nam bati bodočnosti.

Stanko Masič.

»Dekle z biseri.« — Ljudska knjižnica. 13. zvezek; izdala in založila Kat. bukvarna, Ljubljana, 1910. — Cena 2 K, vezana 3 K 20 v.

Spominjam se še, kako je številka za številko »Slovenca« romala po moji rojstni vasi, ko je v podlistku izhajala pričujoča povest. Ljudje so debatirali med seboj in ugibali, kaj se bo zgodilo z Mirijam in kaj z Markom in kako se bo cela povest izšla. — Zakaj to? Odgovor je lahek: 1. knjiga je pisana poljudno, v jeziku, ki ga tudi najpriprostejši težak razume; 2. sujet obstoji iz osebnosti, časov in zgodovinskih dogodkov in procesov, — ki so privlačni in interesantni za vse številne milijone kristjanov, ki so raztreseni po vsem svetu. Ta čas in njegovi zgodovinski nosi-

telji, zibelka krščanstva, — je tudi Slovincem pustil globoke sledove v duši in zato bo ljudstvo knjigo s hvaležnostjo sprejelo in s koristjo čitalo; 3. čustvovanje in svetovno naziranje v knjigi popolnoma soglaša z mišljenjem in svetovnim naziranjem našega ljudstva, — torej tudi v tem oziru najboljšo priporočilo. — Poljuden jezik, znan sujet in res pravi krščanski duh, — to so predpogoji za pravo ljudsko knjigo, — in pričujoča knjiga bo sigurno postala v pravem pomenu ljudska knjiga; zato moramo »Katol. bukvarni« biti le hvaležni, da vestno izpolnjuje svojo velevažno nalogo med našim ljudstvom.

I. M—c.

Jakob Alešovec: »Izbrani spisi.« Ljudska knjižnica, 9., 10. in 11. zvezek: »Kako sem se likal.« Ljubljana, 1910. Izdala in založila Kat. bukvarna. Cena I. del 1 K 20 v, vez. 2 K; II. del 1 K 20 v, vez. 2 K; III. del 1 K 20 v, vez. 2 krone.

Dijaških spisov, ki bi bili namenjeni posebno dijaštvu ali pa obdelavali dijaško življenje, imamo Slovenci zelo malo. Eden izmed glavnih, gotovo pa najzanimivejših je ta Alešovec sp.s. Za srednješolsko, posebno nižjegimnazijsko dijaštvo kakor nalašč. Posebno zanimiv je zato ker kaže, kako so naši očetje študirali in se borili za svoje mlade ideale. Vmes je vpletenega veliko humorja, pa tudi veliko pelina žalosti in razočaranja, na drugi strani pa mu ne manjka tudi nekega vzgojnega momenta, ker nam kaže mladega, nadarjenega, po velikem stremečega dijaka, ki pa nazadnje le propade, glavno po lastni krivdi. — To je ena tistih knjig, ki jo lahko dijaštvu v vsakem oziru najtopleje priporočimo.

Frst.

Urbanus: »Knjiga o lepem vedenju.« Ljubljana, 1910. Izdala in založila Katol. bukvarna. Cena 3 K, vezana 4 K.

Naše dijaštvo, posebno ono, ki je raztreseno po provincionalnih mestih, večinoma nima dosti prilike, da bi si prisvojilo tekom svojih srednješolskih študij toliko najnujnejših oblik družabnega kretanja, kakor od njega zahteva življenje, ko zapusti srednjo šolo; zato se pogostokrat opaža bojazljivost in nerodnost v družbi. Res je v tem oziru najboljši učitelj praksa, to se pravi, da ima dijak že od zgodnje mladosti priliko kretati se v olikani družbi, a kjer to ni mogoče, mora to lekcijo nadomestiti knjiga in tako knjigo nam s tem podaja Katol. bukvarna. Knjiga je res taka, da nadomesti v vsakem oziru podobne nemške knjige, ki smo jih do sedaj rabili. Naj bi ta knjiga posebno dijaštvu veliko koristila, ker po olikani inteligenci sodijo cel narod, dosedanja naša inteligenca pa je pogostokrat vse prej kakor olikana. Ne trdim, da je v tem bistvo življenja, a tista oblika življenja je, ki jo zahteva svet od tebe, če hočeš, da te bo vsaj po tvojih zmoglostih upošteval.

Frst.

Dr. F. W. Foerster: Seksualna etika i pedagogika. Biblioteka Prądu, nr. 3. Warszawa 1911.

Ta knjiga znanega cūriškega univerzitetnega docenta je kakor nalašč pripravna za čtivo srednješolcem na zadnjih razredih in visokošolcem. Pisatelj, sicer protestant, a po mišljenju skoro popolnoma katolik, vam bo razrešil marsikak težek dvom, ki mori vaše mlade, po prostosti in spoznanju hrepeneče duše. Pisatelj operira z resnimi umskimi pa tudi praktičnimi argumenti in ravno zato tako močno upliva na mladino. Na drugi strani pa je vse oprto na življenjski izkušnji in globokem prepričanju, tako da iz vsega diha priprostost brez vsake znanstvene abstraktnosti.

Tr. Žarko. Poslali ste nam dve pesmici, pa nismo nič kaj navdušeni. Prva kitica prve pesmi se glasi:

Prej vesel sem peval
ji. — A zdaj nič več.
Prej pri njej sedeval
sem. A zdaj nič več . . . i. t. d.

V drugem verzju je prišla enklitična oblika na poudarjeno mesto; tako da je cel verz skvarjen. Isto se ponavlja v četrtem verzju. Nadalje pripovedujete, da Vam je Vaša izvoljenka srce žarila. — a zdaj nič več. Zlomka, — zahvalite vendar usodo, da niste več izpostavljeni takim mukam. »Žariti« v tranzitivnem objektivnem pomenu to mora biti prav huda procedura. Na koncu poveste še, da Vam je srce zastalo in Vam ne bije več. Dunajčan bi Vam rekel: Gengans, flancens net . . . Tudi jaz Vam ne verjamem in Vam želim še prav dolgo srečno življenje. — Vaša druga pesem »Pri grobu« je boljša, — toda sujet ni Vaš in si ga Vam upam pri več naših pesnikih dokazati. — Torej, glejte tako je. Vi v teh dveh pesmih, kot se mi zdi, niste imeli notranje srčne potrebe pesniti in ste se kolikor toliko posilili, ut aliquid scripsisse videatur. Napravili ste tudi hude formalne pogrške, torej še niste na pravi umetniški poti. Lahko se še oglasite. Pozdravljeni!

N. St. — »Ob oknu« je pisano tako mehko, tako nalahno je dahnjeno na papir, kot dihalo le mladi gimnazijski poetje. Mi Vas iz pesmi poznamo kot večjo močnejšo osebnost, — in bomo to epizodo iz mladih dni položili na stran. Boste videli, čez par let nam boste dali prav. — Vaše pesmi bomo seve priobčili in nam zelo ugajajo, n. pr. »Zapuščena«, »Na njivi«, »Na dan«, »Vstajenje«, lep »obraz« v Jenkovem genru. »V jeseni« je posebno lepa in posrečena. — »Na starem gradu« me spominja na Svetličiča in na Medveda, — ali ne? »Pred hišo« mi, odkritosrčno rečeno, ni popolnoma jasno; kje je krivda, v Vaši pomanjkljivosti in nejasnosti, ali v moji indispoziciji?

Zdenko Julijev. — V svojo obrambo z ozirom na mojo zadnjo oceno svečano zagotavljate: »Meškovega spisa »Ob tihih večerih« nisem ne videl, ne čital.« — Jaz nikakor nimam zadostnega vzroka, da Vam ne bi verjel. Toda dobro, poiščite si to lepo knjigo v Vaši gimnazijski biblioteki, pa berite in mi potem recite, če moje mnenje ni bilo kolikortoliko razumljivo. Razume se, da ne Vam, ne komu drugemu nočem nič očitati, če povem v oceni o njem svoje odkritosrčno mnenje. — Vpliv te ali one knjige časih tudi popolnoma pozabimo; vendar se pa zgodi, da ena ali druga reč v tej ali oni knjigi tako verno odgovarja našemu duševnemu razpoloženju, — ki pa n. pr. ni bilo popolnoma zavedno —, da popolnoma preide v našo duševno last, in tako izgovorimo kako frazo, napišemo kako stvar sicer pod sekundarnim vplivom kake knjige i. t. d., vendar pa tako, da se niti ne zavedamo, da to v vseh ozirih ni naša duševna lastnina. Poznam takih slučajev dosti in to ni nič hudega. Vzemimo n. pr. Vašo pesem »Zakaj?« Vi pišete:

. . . Zakaj
je včasih srce to
tako prepolno čustev,
ko z mano bil lepo
cvetoč bi maj?

. . . Zakaj
tedaj sem tak vesel,
da slednjega ko brata bi objel,
da prost bi rad se vzpel
v oblake vsaj? . . .

Pa pogledimo sedaj, kako poje Župančič, dasiravno me ne smete s tem razumeti, kot bi Vam očital, da njegove verze prepisujete. Tudi vsebina njegove in Vaše pesmi je nekaj popolnoma različnega. Pa poslušajmo Župančiča (»Čez plan«, stran 48):

. . . »Tiho, brez besed
hodim s svojo srečo
med ljudmi;
in nikdo ne ve, odkod,
in nikdo ne ve, zakaj
sije moji duši maj . . .

Morda veš le ti . . .

— — — — —

— — — — —

In zakaj takrat

vsakega objel,

rekel bi mu brat.

In zakaj takrat

zvezde zagoré

nizko nad menoj, i. t. d. . . .

No glejte, ali ni to čudno? Gotovo ste čitali »Čez plan« in so ti verzi ostali morebiti v Vaši duši . . . Ali pa tudi ne! Če je mogel Župančič samostojno napisati take, jih lahko — si parva licet componere magnis, oprostite! — napišete tudi Vi. — »V morje odveslal« ni dobro; primera je tako stara in tolikrat že obrabljena, oblika pa tudi ni dobra. — Najbolj globoko občutne so pesmice »Oh te noči«; prišle so Vam od srca in kažejo, da imate zmožnosti. Priobčili pa ne bomo, ker so napake in nekorektnosti v posameznih verzih, n. pr.: »O brlečih

zvezdih polnim nebom«. — Kaj je to »zvezdih«? Če pa to korigirate, pa verz razpade. Ali n. pr.: nebesne zvezde vse obilne ... Ne vem, če so drugi tudi tako čutni, toda kot bi me Pozejdon privzdignil s svojimi vilami, me vrže taka »obilna« beseda iz iluzije, pa si predstavljam kakega debeluharja ali pa debeluharico. Neroden je tudi verz: »Udano svojo bol noseče« ... Ali nimate kake bolj pripravne besede? — »V naročje njega si želi« tudi ni dobro i. t. d. Iz tega utegneta spoznati, da me ne vodi nobena animoznost, ampak stroga objektivnost. Saj od vseh mlajših znancev iz »Prvih Cvetov« poznam osebno samo enega ali dva. Če se v počitnicah dobimo mogoče kaj v Ljubljani, — pa me okregajte! Sedaj pa pridno na študij. Veseli me, da, kot povzemam iz Vašega pisma, študirate Breznika; za Vas bo tudi zelo, zelo važno, da študirate Skrabčeve »Cvetje«, da saj veste, koliko različnih »e« in »o« imamo v slovenščini, da se ne bo pisalo zopet takih rim, kot sem jih že večkrat citiral. Ne bi škodilo, če bi pisatelj v »Prvih Cvetih« vzeli tudi Stritarjevih Zbranih spisov VI. zvezek v roke, kjer so priobčeni njegovi literarni pogovori. — Nimam nič proti temu, da se še oglasite, samo glejte, kaj daste iz rok in v kakšni obliki! Živeli!

Vilinski. — Vaši dve pesmici po vsebini nista bogvekaj, — po obliki pa kolikortoliko dovršeni. To bi bilo bolj za deco. Napak posebnih Vam nimam omeniti; ker jih ni. Poizkusite morebiti pri »Vrtcu«, saj »Večer« je prav srčkano napisano. — Kaj drugačnega nam pošljite!

Dolenjčev Cene je poet, pa naj reče kdo, kar hoče. In sicer nam opeva tiste lepe kraje in ljudi, ki odsevajo v Kettejevih poezijah. Pesmi so mi vse ugajale, kar ste jih poslali in izidejo seve ob prvi priliki v »Zori«. Le z nami držite — pa na svidenje.

X. — »Ko gledam ti, otrok, v oči« je kopija po Gregorčiču; pesem »Z vencem slave se ovenčala bo naša domovina« spominja na Gregorčičevo »V pepelnici noči«. — »Solnce tone« spada v kak otroški časopis, v »Zori« se ne more uvrstiti. — »Ptička pozimi« in »Izgubljene nade« obetajo nekaj, predvsem prva; zato pošljite še kaj, da izprevidimo kako in kaj. Te pesmi Vam pa niso šle od srca, tudi niso originalne in Vas zato nikakor ne morem pohvaliti. Pripomnim še, da ste popolnoma odvisni od Gregorčiča.

Rušinov. — V drugem zvezku »Zore« sem Vas malo pocrkľjal, pomolil sem Vam prst. Vi ste šavsnili za celo roko. Pa med obedom, ja celo med matematiko delate verze, med tako lepim in izpodbudnim predmetom, grdoba grda ... Zato so pa tudi, naravnost rečeno, pesmi pod kritiko in sem zato hud na Vas. Še eno dvojko bi Vam privoščil na vrhu vsega, da se spokorite in poezijo začnete gledati bolj od resne strani ... Te pesmi mi res ne ugajajo.

Devin Branko. — Dobro, da ste si vsaj malo vzeli k srcu, samo da nisem pisal zastoj. Od tiste čudodelne gospice pa stvar ni tako navadna, brez nevarnosti, kot pišete; človek se lahko opeče ... No ja, to je seve bolj človeška lastnost; pri ženskah se marsikdo opeče. Jaz seve sem si Vašo izvoljenko predstavljal kot kak nadzemsko bitje. — Vaših pesmi tudi sedaj ne morem preveč pohvaliti. — »Z gosli stopal je cigan« ... ali je to pravilno? Zadnja dva verza srednje kitice sta slaba; »še« ni na mestu! N. pr.:

»Poj, kako se ti godi še,
kako se, brate, še imaš ...«

Pesem »Hrepenenje« gre le nekoliko predaleč in mislim, da mi ni potreba vse resno vzeti. — »Pisemce za god« ni tako lepo in ni tako srčkano, kot sem prepričan, da v resnici pišete. — Pesem »Tragika« je zanimiva. Ali čitate mogoče Puškina? V originalu? Tam se dobi slična pesem. Pa, kdo Vas razume, Vas in Vaše vzroke in razmere! Pošljite še kaj, pa slovničnih napak vsaj ne delajte. Pišete n. pr.: »... natisniti jo ne pustim«, i. t. d. ...

Ivo Tratnik. — Od zadnjich ste mnogo napredovali, sploh poslali ste nam takih pesmi, da bi precej sigurno lahko rekel, da ste pesnik. Lirična pesem trpi in zgreši vtis, če je predolga; Vaša »Ob Savi« je taka. »Ne zveni« ni zadostno izdelano in izklesano, vendar pa diha iz pesmi toplo čustvo. — »Slovo« je pa lepa, da tako kratke in tako lepe pesmi že dolgo nisem čital. Je li to Vaš motiv? Priobčimo! Vi pa marljivo napredujte in še kaj pošljite! Pozdrav!

Radovan. — »Izprememba« je pisana mehko in nežno, da mi je dobro delo ob srcu. Samo ali ni nekoliko malo motivirana? — »V mraku« je prav prisično pisano in pride ob prvi priliki v »Zori«, — isto velja o črtici »V tihem svetišču«, ki je prav posrečeno tihožitje. Živeli!

Ivan Mazovec:

Nekaj o estetiki in kritiki.

(S posebnim ozirom na Mahniča.)

V svojem nadaljnem petem večeru razpravlja Mahnič najprvo o razmerju med lepoto in umetnostjo.

»Lepota se ne nahaja le v telesnosti, ampak tudi v čistih duhovih, lepota, in sicer najpopolnša, je tudi v najvišem bitju (72).« — S tem pa nikakor ne smemo reči, da so taki umotvori umetnine. — Pri umetnosti moramo predvsem zmerom iskati nekaj telesnega, kar vpliva na enega ali več naših čutov. Zatorej netelesno bitje nikakor ne more biti umetnina in naj si je tudi lepo. Lahko imam sam pri sebi lepo misel — a ni umetnina; če pa to misel podam v čutni obliki potom dovršene pesmi, je to že umetnina. To je torej že en razloček med lepoto in umetnostjo: lepota more biti brez umetnosti, — a prava umetnost nikdar brez lepote, katera se v umetnosti telesno razodeva ali vpodablja. Umetnost je torej lepoti subordinirana, »je le služabnica lepoti,« kot lepo izrazi Mahnič.

Toda lepoto v telesnosti vpodobljeno dobimo tudi drugje, ne samo v umetnosti, n. pr. v naravi lilija na polju. Umetnost mora imeti torej še drugo bitno lastnost, ki jo poblížje označi: »ona ni namreč proizvod naravno tvarjajočih moči, tudi ne Stvarnikov, ampak le človekov. In zato ima Schiller prav, ko poje:

Im Fleiß kann dich die Biene meistern,
In der Geschicklichkeit ein Wurm der Lehrer sein,
Dein Wissen teilest du mit vorgezog'nen Geistern,
Die Kunst, o Mensch, hast du allein.

Kakor človek s telesom stoji v vidni naravi in z dušo sega v idealni svet, tako ima tudi umetnost, — primerno človeški naravi, — svojo čutno stran, po kateri jo pojmejo čuti, — a tudi idealno, po kateri jo pojmi duša. V umetnosti se lepota poniža v čutni obliki do čutnega človeka, da mika in vabi dušo iz nizke čutnosti v idealne višine, v kraljestvo duhov.

* * *

Treba je pa tudi bolj precizirati stališče umetnosti do narave. Umetnost namreč čutno vpodablja lepoto, a tako vpodobljeno lepoto nahajamo že v naravi, kjer je sam Stvarnik svoje ideje telesno ali čutno vpodobil. Baš zato je narava umetniku nezmotljiva učiteljica in voditeljica, ki ga uči in mu kaže, kako naj lepoto čutno vpodablja. Zakoni prave umetnosti so že izraženi v naravi, — in le tisti je pravi umetnik, ki jih zna brati in tolmačiti. — Najdovršenejša stvar v vsej vidni naravi je pa človek; med-

tem ko je v drugih vidnih bitjih samo nekaj sled vpodabljaljočih idej Stvarnikovih, biva v človeku misleča in hoteča duša, živa podoba Stvarnikova, ki tvarja in oživilja telo; in tako se pri nobenem drugem vidnem bitju dušna lepota tako ne odseva kot pri človeku. Zato pa je bila človeška narava vsem umetnikom predmet posebne pozornosti in posnemanja, ker so našli v njej združena vsa umetnostna pravila in so spoznali njo kot najpopolnejši in najlepši proizvod v vidnem stvarstvu. Tako je smatrala tudi grška umetnost človeško podobo kot najpopolnejšo obliko za vpodabljanje najvišjih vzorov in je baš radi tega dosegla tako višino popolnosti. — S temi izvajanji seveda nikakor ni rečeno, da naj se umetnik omeji samo na posnemanje narave in naj ne išče višjih vzorov; le na način, v katerem vidna ali čutna narava predstavlja lepoto ali jo vpodablja, — ta način mora umetnik posnemati in to je važno, prevažno v umetnosti.

Z ozirom na to intimno zvezo narave z umetnostjo lahko tudi posamezne umetnostne panoge grupiramo v dve skupini: v umetnost, ki vpodablja: a) v prostoru, b) v času. Mahnič lepo izvaja:

»Vse, kar nam vidna narava predstavlja, se nahaja in vrši v prostoru in času. V prostoru, — ker vidna narava je sestavljena iz telesnih bitij, — a telesnost obstoji iz delov, kjer je pa sestava iz delov, tam mora biti prostornost, katera ni mogoča brez prostora. V času, — ker v vidni naravi je vedno pretvarjanje, vedna izprememba, reč se godi ali nastane, raste ali se množi in gine ali se raztvori: izprememba pa se godi le v času. Zatorej sta čas in prostor, rekel bi, bistveni obliki, v katerih biva in se razvija čutna narava in se javlja našim čutom, — po teh pa naši duši. Čas in prostor, — ti dve obliki izvolila si je tudi umetnost, ker njena svrha je, — kakor smo rekli, — telesno ali boljše čutno vpodabljati človeku lepoto; zatorej se mora kot taka priložiti čutnosti, vresničiti se v obliki časa in prostora (78).«

Na podlagi teh dejstev razdeli Mahnič umetnost v dva dela: a) v slovesno (v času), b) v obrazno (v prostoru) umetnost. — Nato zelo fino na podlagi zgledov pojasnuje, kako večkrat pesniki, govorniki in romanopisci poslušalcu, oziroma čitatelju nadvse pridno »obrazijo« (= slikajo), čeprav nimajo barv v roki in se tudi na nobeni akademiji niso učili slikarstva. Omenja tudi nasprotno napako, ko »obrazniki« pozabljajo, da bi se morala njihova umetnost že po svojem bistvu razvijati v prostoru. — Umotvor obraznikov je ustvarjen za oko, ker to more pojmiti prostornost; pesnik pa peva za uho, ker to more sprejeti čutne vtise, časno drug za drugim se vršeče. Na to važno dejstvo pa leposlovci, oziroma »obrazniki« često pozabljajo. — »Opisovanje prepusti pesnik obrazniku. Ta namreč v svesti si, da njegov umotvor je namenjen očesu — ne ušesu, izbere si iz dejanja ali iz osebe, katero misli vpodobiti, en trenotek; in tako reč ali dejanje obrazi tako, — kakor je le tedaj, — oni trenotek. Kakšno je bilo pred onim trenotkom ali pa bo kasneje, ne more vpodobiti, ker stavlja mu tu mejo njegova umetnost sama, ki je navezana na prostor, v katerem se znajdejo reči v kolikor so ena poleg druge, ne pa ena za drugo (82).« — Lepo pri-
stavlja še k temu na strani 87., ko pravi: »Zatorej pa, da še enkrat ponovim, bodi nam glavno pravilo: Ostani vsakdo pri svojem. Posebno pa, kar je za nas najvažnejše: pesnik izogibaj se sporednega obrazovanja in prepusti ga obrazniku. In ako že mora opisovati, naj ne zabi, da je pesnik, pesni pa se ne dajo videti, ampak le slišati. Tedaj mora pa svoj predmet primerno prestvariti v pesniško obliko, — sporednost presnoviti v postopnost, mrtvi prostornosti vdihniti življenje, najlepše s tem, da ji vpodobi delujočega ali čutečega človeka. To pravilo se mi zdi v pesništvu prvo in tako važno, da je od njega zavisna prava velikost in slava pesnikova.« —

Ta svoja izvajanja osvetli Mahnič s klasičnim primerom, kako je Homer »opisal« lepotico Heleno, ko se je pojavila pred trojanskimi starci na trdnjavnem obzidju.

* * *

Pri vsaki umetnini razločimo dva dela: obliko in vsebino. Oblika je, kot se avtor izrazi, telesni ali čutni del v umotvoru, — je obleka, v katero odenemo misel, da jo moremo čutno pojmiti. Vsebinska je pa misel ali ideja, katera čutnost prešinja. — Pesnik mora torej obliko posneti iz narave; z ozirom na vsebino pa ni tako vezan na naravo, da se ne bi smel nikdar dvigniti nad svet; kajti čim višje ideje zna pesnik primerno vkleniti v zemeljsko čutnost, tem večji umetnik je.

Sicer je tudi tisti umetnik, ki se ne vspne nad naravo, ampak pri nji ostane in le njo zvesto vpodablja; toda oni, ki se vzdigne nad naravno resničnost v svet višjih idealov, stoji višje kot umetnik. Ljudje splošno smatrajo umetnika za neko višje, nadzemeljsko bitje; umetniki so nekako proroki, navdihnjeni od božanstva. — »Zatorej obdaja umetnike poseben svit, neka glorijska nebeška in le z največjim spoštovanjem zremo k njim, govorimo o njih... In ta glorijska, odkod prihaja umetnikom, kaj deli njihovim umotvorom vzvišenost nad navadno vsakdanjostjo; — morda oblika (105)?« — Na to odgovarja Mahnič negativno; res je sicer, da je tudi oblika pri umetnosti bistvena, toda enake vrednosti ni kot ideja. Razmera med obliko in idejo je nekako taka, kakršna med dušo in telesom v človeku: telo je sicer bistven del v človeku, kakor duša, — a duša je veliko popolnejša in blažja kakor pa telo, ki ga ona oživlja, giblje in mu daje rast, — tako da brez nje sploh ni mogoč in razpade. — »Tako tudi pri umetnosti ideja oživlja obliko, oživlja umotvor, ga vzvišuje; zatorej čim viša je ideja, tembolj vzvišen umotvor. Seve, da mora vedno tudi oblika dovršena biti, ako hočemo dobiti pravi umotvor... Oni nebeški svit, ki obdaja umetnikovo glavo, prisije le iz ideje, a pravim, — le iz vzvišene ideje, katere ne najdemo v vsakdanjem zemeljskem življenju... Svojih idej, vzvišenih mora umetnik nad vsakdanjostjo iskati, vzpeti se mora nad zemeljsko resničnost ter iz kraljestva višje realnosti donášati nam lepote, katere na nizki zemlji ne nahajamo. To je, mislim, ono vzvišeno opravilo, katero zahteva od umetnika že naravni čut vsega človeštva — in le kolikor ugodni tej reči, dá mu hvaležno človeštvo prostor med bogovi in mu venča glavo z nebeško glorijsko (107).«

To resnico tudi primerno ilustrira dejstvo, da je lepota neločljiva od ideje. Mahnič piše: »Kakor sem uže omenil, nam umetnost predstavlja lepoto v čutni obliki. Potemtakem imamo v umetnosti razločiti dva bistvena dela: lepoto in obliko. Lepoto vzamem tu bolj v metafizičnem pomenu. Lepota je ena izmed bistvenih lastnosti reči. Vsaka reč ima to troje: da je resnična, dobra in lepa. (Cf. Dr. F. Lampe, Cvetje...!) — Lepota je torej neločljiva od bistva: ker je pa vsakemu bistvu v božji ideji postavljen vzorec, po katerem je določeno, — je tudi lepota reči neločljiva od ideje... Čim višje in čistejšje so ideje od ene strani, od druge pa čim bolj dovršena je oblika, tem popolnša je tudi umetnost (Rim. Kat. I., 234).«

Interesantno je, če si v tej luči ogledamo razvoj stare in nove umetnosti. — V grški epohi je silno napredovala umetniška oblika, ker si je Grk s svojim finim okusom izbral človeško telo kot najfinejši čutni vzorec za svoje umetniško stvarjenje. — »Toda prvotna celost,« izvaja Mahnič, — »je v človeku pokvarjena po izvirnem grehu; nižja mesenost se upira višji duševnosti, — in tako zavira popoln odsv.t duševnega bistva. Tudi

prvotno spoznanje je otemnelo v nevednosti in poltenosti; prišel je skepticizem, neverstvo, negotovost, obup; — in vse to je polomilo vnos proti viši idealnosti (Rim. Kat. I., 235).« — Isti duševni propad vidimo tudi v formalno tako dovršeni grški umetnosti.

Tu nastopi krščanstvo in napravi zopet primerno ravnotežje med idejo in obliko in poda s tem tudi umetnosti najpopolnejšo obliko; — dá ji nedosegljive vzore, ki se jih niti sapica človeških strasti in nečistih misli ni dotaknila . . . Primerjajmo samo stališče ženske v umetnosti pred Marijo in po Mariji; — primerjajmo stališče človeka sploh pred Kristom in po Kristu Bogu — **človeku**.

Ta vzora sta po svoji lepoti in popolnosti nedosegljiva —, vendar sta pa v — nam ljudem — čutni dostopni obliki, **saj sta bila oba — človeka**. — To nas nehotе vzbuja k posnemanju teh idealov; to — je tudi embrijo —, iz tega je vzkalila poznejša tako tiho-lepa krščanska z realizmom pretkana idealna umetnost. — To lepo idejo povdarja tudi dr. Ljubo Maraković, eden izmed najodličnejših vodij hrv. kat. narodnega dijaštva, v svoji interesantni knjigi »Nov život«, ki jo tem potom našim somišljenikom najtoplejše priporočam. — Krasno izvaja v tem oziru Mahnič:

»Res je sicer, da mora pesnik še stati na zemlji, v naravi —, toda od druge strani se mora povspenjati v nebeške višine: njegova naloga je zemljo družiti z nebom, realnost z idealnostjo, čas spajati z večnostjo, človeško z božjim. — Pravi umetnik mora nižji in višji svet spajati v živo nerazdeljivo celoto; čim bolj se mu ta spojitev posreči, t. j. čim više so od ene strani ideje, čim naravnija in resničnija od druge strani oblika, — tem bolj dovršen je—, tem bolj je vreden občudovanja. (Rim. Kat. I. 240).«

Teh izvajanj Mahničevih pa seve ne smemo tako razumeti, kot da bi hotel umetniku zabraniti predstavljanje naravne lepote in življenja, — »ki je tako polno različnosti, da vsakega že samo na sebi mika (107),« To sam izrecno povdarja: »Ako spodimo umetnika iz narave, iz življenja, vmaknemo mu spod nog tla, na katerih edino more stati, — potem mu ni več prostora na zemlji med ljudmi . . . Ne, ne; ostani pesnik v naravi, ostani pri življenju, premišljaj in študiraj . . . A pri tem nikdar naj ne zabi, kaj pričakuje človeštvo od njega; naj ne ostane v naravi, v golem življenju, ampak vspne naj se na perutih duha v visočine, — razžene naj temne oblake, ki nam branijo pogled v deželo one više idealnosti, katero sluti nad seboj človeštvo, po kateri so hrepneli in hrepene vsi narodi; da iz te dežele naj pošlje pesnik one više vzornosti, ki naj nam osveti, naj poveleča naravo in življenje, da se nam v naravnem zemeljskem zrcalu odsvita čeznaravni svet večnih idej —, in nas iz ozke telesnosti vabi v prosto neskončno večnost, ktera edina zamore vtešiti hrepenečega duha (107).«

Pri tem seveda samoobsebi nastane vprašanje, — »je li ona viša vzornost, v katero pošiljamo umetnika iskat idej, resnična, ali ima sploh kako realno ozadje ali zaslombo, ali je morda le prazna domišljija brez vsake realnosti (111).« — »Vse je odvisno od tega, ali biva nad naravo čeznaravno, neskončno osobno bitje, kateremu pravimo Bog. Priznamo to, potem moramo — priznati tudi čeznaravno realnost in vzornost, ki presega popolnost vsega stvarjenja . . . Kdor pa Boga ne prizna, taji tudi vso čeznaravno realnost, ker potem mu je narava skupnost vse resničnosti, nad njo in zunaj nje je vse nič (112).«

To je torej kardinalna točka, okoli katere se vrti ves nauk Mahničev o lepoti. Sedaj tudi razumemo, počemu Mahnič bistvo lepote definira kot enotnost v raznoličnosti, ali raznoličnost v enoti. Naš Bog je tista vrhovna najpopolnejša enota in lepota in vsa človeška umetnost ni —, oziroma ne

bi smela biti v svoji končni nalogi nič drugega kot hrepenenje, iskanje, teženje po Bogu, kar je tako lepo izrazil sv. Avguštin z besedami: »Inquietum est cor nostrum donec requiescat in Te, Domine«. — Umetniki bi morali biti svečeniki narodov, posredniki med nebom in zemljo; iztegati bi morali eno dlan proti nebu s tiho prošnjo do Božanstva —, a drugo dlan naj bi iztezali navzdol nad svojim ljudstvom in trosili medenj nebeško luč . . . To je ono visoko zvanje umetnikov. In naši umetniki, prijatelji! . . .

»Se vé, da umetnost sledi vedno le razum in voljo, kakor volja razum. Razum ima namreč umetniku odpreti kraljestvo visokih transcendentnih idej —, a tudi volja mora se prosto odločiti in hrepeneti proti onemu najvišjemu bitju, brez katerega ni više uzornosti; ker, ako se od tega obrne in morda v naravi ali v sebi išče zadnji konec in se tako smatra za absolutno realnost, potem potegne tudi vso vzornost ali idealnost za seboj in s to obenem tudi umetnost (116).«

* * *

Če se tako pojmuje umetnikov zvanje, potem je umevno, da geslo *l' art pour l' art* nima nobene podlage. Interesantno je to geslo k večjemu v toliko, v kolikor nam kaže, kako se je ena plast človeštva oddaljila od svojega Boga, kako svoja lastna dela obožava in tudi svoji človeški naravi skuša dobiti božanstvo. — Toda to bo pač ostalo brezuspešno prizadevanje. Sicer je pa že tudi večina svobodomiselnih estetikov opustila to mnenje, dasiravno so še neizmerno oddaljeni od našega prepričanja, ki ga je Mahnič lepo formuliral sledeče:

»Kakor je človek z vsemi svojimi čini, z vsem, kar je, ima in dela —, popolnoma odvisen od najvišjega bitja, recimo od Boga, **tako je tudi umetnost ž njim odvisna . . .** le sredstvo v dosego najvišjega namena (121).« Na drugem mestu pravi Mahnič: »Umetnost ni sama na sebi nič, je le stvaritev človeška in zatorej tudi ona, kakor človek in vse človeško, podvržena Bogu in njegovim zakonom; ali da govorimo z drugimi besedami: umetnik, tvarjajoč svoj umotvor mora, kakor vsak drug človek, naj čini karkoli hoče —, paziti, da ne žali v ničemer npravstvenih zakonov (124).«

Prvi in najvažnejši tak npravstveni zakon je, — »da pred vsem prizna nad svetom in človeštvom najviše bitje, ktero imenujemo Boga, osebnega, nadsvetnega Boga . . . To velja za vse umetnike, dasi morda ne priznavajo resnice, ki je v krščanstvu razodeta . . . Tako bitje mora vsakdo priznati, kajti brez njega je npravstvenost brez vse podlage, nemogoča reč (124).« — Drugi zakon pa je, da prizna umetnik obenem v človeku tudi dušni princip in prosto voljo, »ker brez tega je istotako nprav prazna reč, — nemogoča —, ker le s prosto voljo se more človek odločiti za najviše bitje (125).«

In tisti, ki taji osebnega Boga? — »Okleniti se mora panteizma ali idealističnega ali materialističnega in tako razlagati si vse čine človeške kot take, ki izhajajo iz splošne, v vseh posamnih bitjih bivajoče in živeče svetovne moči —, kar lahko drugače rečemo, — priznati mora temno osodo, ki neovrgljivo določuje vsa dejanja človeška. A tak umetnik ne le da ne bo navdušil k blagim činom, ne bo povzdignil srca, ampak potlačil bo človeka, odrezal mu peruti, s kterimi bi imel v visočino zleteti —, vlenobil bo duha, vmoril in zatrl vso delavnost (126).«

* * *

In tu pridemo na vprašanje, kakšno vlogo igrajo čuti v umetniškem uživanju. To, kar pri uživanju lepote človeško dušo dvigne, to so čuti.

Čute vzbuditi in tako človeka povzdigniti, to je in mora biti lastno umetnosti. Čuti so neko stanje človeške duše, ki nastane vsled zmožnosti človeške duše, da si da vplivati od zunanjih predmetov; — »te spoznavši ali pojemši, se čuti k njim vlečeno, ali pa od njih odvrnjeno, kakor ji ali vgajajo ali ne. In prav ta vzmožnost duše, da je od spoznanega predmeta vlečena ali odvrnjena, rekel bi, ta njena pasivnost omogoči postanek čutov. — A ta pasivnost... preide kmalu v aktivnost; nastopi razum, ki jame prikazen presojeti, — nastopi volja, ki po tem, kar je razum spoznal, začne zavestno predmet ali želeiti, ljubiti ali pa sovražiti (127).«

Čuti so različni. — E n a v r s t a je, ki je — kot se zdi — popolnoma neodvisna od telesnosti, n. pr. čut ljubezni resnice, ki jo človek po dolgem iskanju najde. — D r u g o v r s t o tvorijo oni čuti, ki so nekako srednji med telesnostjo in dušnostjo; n. pr. proces, ki se godi v nas, ko zagledamo lepo podobo. Takoj ko ugledamo podobo, nam še ne ugaja; toda čimbolj čutno spoznamo sliko, tembolj tudi prodremo dušno v idejo umetnine, tako da je ta čut telesen in dušen obenem, dasi pozneje skoro popolnoma preide v dušnost in se v njej poveliča. — T r e t j o v r s t o tvorijo oni čuti, ki se spočnejo in rode v telesnosti, — brez vse ali skoro brez vse dušnosti. Zagledam n. pr. sovražnika, torej č u t n o po vidu ga zaznam, — in v istem momentu me popade jeza, kri mi šine v glavo itd.

Iz razmotrivanega spoznamo večjo, oziroma manjšo važnost dušnosti, oziroma telesnosti pri čutih. In baš z ozirom na ta razločilen moment delimo čute v dva velika razreda: a) v č u t e, kjer prevlada dušnost, b) č u t e, kjer prevlada telesnost. — Pri prvem razredu čutov prevlada dušnost; »telesnost ima manjši vpliv pri njihovem spočetju ali pa nobenega, tako da jame šele kasneje, vzbujena od dušnosti, sodelati. Taki čuti so oni, katerim pravimo z latinsko besedo »affectus« (Gefühle, čustva).« — V drugi razred pa spadajo oni čuti, — »pri katerih prevlada telesnost, čuti, ki se iz te zadnje spočnejo, tako da ima dušnost pri njih, vzlasti začetka, malo ali nič vpliva. Ti so zunanjim telesnim vplivom bolj podvrženi kakor prvi, — in tudi od razuma in proste volje bolj neodvisni, tako da je navadno težko gospodovati jim, — popolnoma skoro človeku nemogoče. In to zovemo z latinsko besedo »passiones«, — »Leiden-schaften«, — mi pa jim pravimo strasti. — Tedaj so čuti v ožjem pomenu in strasti več ali manj telesni, akoravno imajo svojo koreniko v duši; in kot taki dušnotelesni, so bistveno lastni človeku, katerega bistvo je dušno-telesno, — najčistejši izraz človeške narave; kot taki so edino in izključno človeški. Vzeti človeku čute in strasti je isto kot tajiti njegovo pravo bistvo. Zatorej pa tudi ne pozna oni človek narave, ki meni, da se imajo čuti in strasti popolnoma zatreti, kakor so učili starj Stojiki in uče moderni idealistični filozofi. Ne, — marveč gojiti se imajo, čistiti in blažiti, ker le tako se more človek dovršiti. In ta poklic, to nalogo ima predvsem umetnost. Umetnosti, — pravim, — le umetnosti je buditi čute, ker le ona je temu primerno sredstvo; kakor so namreč čuti telesnodušni, tako obstoji tudi umetnost bistveno iz ideje, ki je dušna, — in iz oblike, ki je čutna; tedaj je tudi ona dušnotelesna in kot taka že po sebi sposobna vzbujati dušnotelesne čute.

A vprašanje je zdaj najvažnije: Kako ima umetnost čute buditi in kake?... Ona mora tako vplivati na čute, da jih nekako oprosti nizke, duha tlačilne telesnosti, — da jih, vlivši jim ognja, očisti in oblaži, tako da se očiščeni tem laže spnejo iz nizke vsakdanjosti proti nebeški vzornosti... Pesnik mora predvsem buditi blage čute v človeku, to je one, v katerih dušnost nadvlada telesnost: češčenje najvišega bitja, ljubezen do njega ali do bližnjega, občudovanje prave velikosti, milosrčnost

itd. Ko pa hoče umetnik obuditi tudi manj blage čute ali strasti, varuje se naj prevelike prostosti, da ne prekorači onih mej, katere strastem postavlja zdrava trezna pamet in nравnost;... strasti so pameti manj vbogljive, kakor viši čuti, celo vporne so jim, zatorej se morajo brzdati,... ker gorje človeku, ako prestopijo postavljen jim jez; napravijo v duši veliko razdejanje (129/130).«

»V poeziji in sploh v umetnosti odsevati se ima dušna jasnost in treznost, čistost, naravna nedolžnost... V nadzorni idealnosti mora umetnik zajemati, od tod svoje umotvore navdihniti, oživljati, poveličati, — a ta vzornost odsevati se ima trezno in jasno (134).«

* * *

To je v glavnih potezah Mahničeva estetika, ki priča o obširnem študiju in globokem razumevanju umetnosti in njenih problemov; je pa to tudi najvzvišenejši in najlepši Credo, kar jih je odmolil naš vzorvoditelj Mahnič svojemu — Bogu . . .

Radoslav Bevk:

Zlata voda.¹

V gorkem ždi zapečku
s pipo med zobmi
stari Kleč in misli
na nekdanje dni.

— Hm, tako je bilo,
pa tako nekdam;
v duhu starček splava
v davne dni nazaj.

— Eh, navade lepe:
... ta ... in ta ... in ta ...
kdo jim še verjame,
kdo jih še čisla?

— Hm, le jaz in Slak še
star prijatelj moj;
no, le jaz in on še
čakava nocoj. —

Mislil je in sanjal —
... to in to ... tako
ej, ti mladi ... starost ... —
kimal je z glavó.

— Zdi se mi, če res je,
slišim farni zvon; —
trikrat — štiri: tin-tan!
oddonél je bron.

Trikrat štiri: tin-tan!
to bo polunoč:
Daj, o sveti Florijan,
svojo mi pomoč! —

In se je prekrizal:
— V sveto božje imé!
No, in zdaj počasi
k vrelcu po vodè ...

Kot sta jo nosila
oče moj in ded,
kot sta jo nosila
vrsto davnih let ... —

— Hvala Bogu, prvi ...
V škač zlato curlja;
to blešči, leskeče
in zveni cinglja. —

Sreča mu takrat svoj
vir odprla je.
— Škoda, da Marjana
mi umrla je.

Avbo bi ji kupil,
kupil zlati pas,
rutico sviléno ...
gledala bi vas.

Gledala bi fara,
ko bi se peljal
z njo k deseti maši,
konj bi peketal ...

Kar odbije ura:
ena, dve in tri ...
Stari Kleč: Ni zlomek! —
Mane si oči.

A nekdo črez klanec
od studenca gre,
»zlato« vodo nese
sosed Slak smeje.

¹ Bila je Silvestrova noč. Krog in krog je bilo vse tiho in vse je počivalo v rahlem spanju, le uboga kočá ob gozdu se je še svetila izza grmovja, zakaj v kočí je ležal boln k, edinec — sinček, na smrt bolan. Ob njegovi bolniški postelji sta bdela oče in mati in nobeden njiju se ni upal obrniti očesa od bolnikovega obraza, ki je bledel bolj in bolj. Takrat so priplavalí glasovi daleč odnekod: odbilo je polnoč in bolnik je zaprosil požirek vode. Oče je vstal in šel s škačom na studenec. In glejte čudo: Namesto vode je natočil zlata in njegov sin je tačas ozdravel, v kočó pa se je naselila sreča in veselje, zakaj družina je bila pravična pred Bogom. — To so pripovedovali starci in dostavili: »Kdor pride novega leta dan popolnoči prvi na studenec, natoči »zlato« vodo, ki mu prinese srečo v hišo« — in sanjali so o pravem zlatem zakladu, ki ga je bil dobil pravični kočar. — To je ohranjeno še v mojem rojstnem kraju, a poredkoma. (Baška dolina.)

Radoslav Bevk:

Kmetiška.

Ko sem prišel na tožni svet,
usoda je dejala:
>Naj to živi te v znoju, kmet,
kar ti bo zemlja dala!<

In niso položili me
v posteljico leseno
in niso zagnili me
z odejico volneno.

Odnesli so me na polje
in v rž cvetočo deli,
so klasi zagnili me
uspavanko mi peli.

In vzrastel sem jaz trdi kmet
in ljubim te goreče
ti rodni moj in krasni svet,
prepoln ljubezni, sreče.

Radoslav Bevk:

Kaj bo ž njim?

Zelo je pšenično klasje,
dekle lepo — kaj bo ž njim?
Prišli bodo zimski dnovi,
jaz se tega veselim.

Vtihnila bo žarna pesem,
ki jo mladi kosec pel;
fant bo stopil v gorko izbo,
ded se bo v zapeček vsel.

In dekletu ob predivu
bodo rdela mlada lica:
v srcu toplo, snubci mladi —
a na mizi bo potica.

N. St.

Na njivi.

Sveti mir nad poljem plava,
tiho sanja vsa ravan,
zrno v njivi sladko spava,
ker ga čuva božja dlan.

Večni dal je zemlji silo,
da iz sebe kal rodi;
kar se vseje v njeno krilo,
prerojenja znak dobi.

V plodni prsti kal počiva,
mati zemlja ga doji,
up življenja seme sniva,
čaka, da ga moč vzbudi...

Sveti mir čez polje plava,
tiho spava vsa ravan:
v njivi božji mirno spava,
kar pripravlja se za — dan.

N. St.

Vstajenje.

Cvetke na polju
se razcvetele
in so odprle
čašice bele.

V gozdu samotnem
se oglasila
ljubkega slavca
pשמica mila.

V celici mirni
tiho molila
duša je moja
in se zbudila.

Tajno je hitel
glas vstajenja,
v duši je pustil
sled prerojenja...

Ivo Tratnik:

Slovo.

Spomin mi daj,
spomin v slovo,
zdaj ko podajaš mi rokò!

Spomin bi rad?
spomin na me?
imej na pot spomin — srce!

Ivo Tratnik:

Rožni cvet.

Cvetka ali — deva zala,
nagelj ali — mladi mož,
dokaj že sta goljufala,
dokaj nageljnov in rož.

Vroč je dan, o cvetka mala,
solnce te prevroče žge;
glavo kloni roža zala,
glavo skloni in umré —

Cvetka in pa deva zala,
nagelj in pa mladi mož,
skrbna roka nasejala
v vrtec dokaj takih rož.

Jesen pride, rano jutro,
slana, oh, morilka rož!
zviije čašo cvetka hitro,
nagelj zvene, pade mož ...

Seljan Seljanovič:

Na dan!

Na dan,
ve misli silovite!
Na dan,
trenutkov hčerke plemenite!...

V svetišča duš se naselite,
ljubezen živo tam gojite
in boli vse jim ohladite ...

Življenje novo jim rodite —
da jasen dan
se jim zasveti,
ki noče v upih še umreti ...

Dolenjčev Cene:

Zimska.

Sinoči, ko je polnoči
iz cerkve zadonelo,
k poroki jasna zima se
peljala v goro belo.
In ženin bil ji je — dolg čas,
pa sam je konje tiral,
da so dirjali kakor blisk ...
muzkontar je razkošno sviral,
muzkontar bila burja je
in svirala, tulila je,
tulila, zavijala
in drevju vrhe vila je,
hudobno se smejala.

Dolenjčev Cene:

Martinova.

Kako se peni v vrči
ta žlahtna kaplja vina!
Daj, bratec moj, daj trči!
Dan svetega Martina
spet enkrat sem učakal ...
Kolikokrat ga pila,
kolikokrat krstila,
kolikokrat trčila
sva že na zdravje tvoje
sva že na zdravje moje,
a dolgo več teptala
ne bova črne zemlje. —
Dožila sva, dožila
in svoje naredila,
zdaj pride le še — smrt ...
Kipi, glej, vino v vrči,
daj, póbratim moj, trči,
na svoje, moje zdravje!

Zvonimir:

Pa sem stopil vrh gore.

Pa sem stopil vrh gore,
kralj med kralji sam;
in s cveticami obdan
šel kraj reke zelene;

hodil križem sem sveta:
Morje, morje mojega srca,
kam si hrepenelo temno,
kod sanjalo boja željno,

kje roke so plahe moje,
trepečoče noge bile? . . .
Slutnje črne so zmračile,
svetle dni stembile tvoje . . .

Lepota naše narodne pesmi. Ljubiteljem naše narodne pesmi bo morda prav došla ta notica. V zbirki »Anthologia lyrica« (izdal Bergk, Teubner, Leipzig 1868, str. 368), se nahaja med fragmenti grške pesnice Sappho tudi tale kitica (fragm. 52):

δέδουκε μὲν ἀσελάννα
καὶ Πληγάδες, μέσσα δὲ
νόκτας, παρὰ δ' ἔργα: ὄρα
ἔγω δὲ μόνα κατσίδη.

Ta kitica je ena najlepših Sapphinih pesmic in znana pod imenom »Tožba deklice«. Slovenska narodna pesem (»Vsi so prihajali . . .«) ima paralelo k tej kitici in celi pesmi. Glasi se pa:

Zvezdice prišle so
lunca je bla,
jaz sem pa plakala
sama doma.

Kdor zna napev naše narodne, poskusi jo prenesti na grško kitico. Meni se zdi, kot bi i naša melodija zvenela iz grške, tako podobni sta si po misli in situaciji. Mladim prijateljem po srednjih šolah pa bodi ta primer opomin k resnemu študiju staroklasičnih in naših narodnih lepot.

Jos. Puntar.

Ceslav. — Z Vami je velik križ. Nekatere pesmi so take, da bi Vam z lahko vestjo odrekli vsako pesniško zmožnost; opevate religiozen, resen predmet, ritem je pa tak, kot pri kmečkem godcu-harmonikarju, kadar igra overturo za »štajeriš«. — Ja, zlomka, ali gre to skupaj? Mislim tu seve na pesem »Dol — gor«. — »Najtežji stan« je nekaj tako stereotipnega, splošno znanega, da ni primerno za opevanje. — »Vzoru čistosti« je že boljša in v tretji kitici moram reči, da je iskra prave poezije, — ki je napravila vtis name. Poslušajmo, kako se glasi o sv. Alojziju:

— Oj ti, ki dneve si se tri
pripravljaj za sprejem Gospoda,
daj, da se jaz bom ure tri
pripravljaj vsaj! In duša moja čista

in blažena bo vsa tedaj.
Alozij sveti, prosí, da umreti
srečno bom mogel jaz kedaj
in s tabo vred Boga na veke zreti . . .«

Glejte, to Vam je prišlo iz srca in najde zato tudi pot do naših src. Tega pa ne morem misliti o tistem »sveta gorju«, ki ga razkladate »V jeseni«. Počemu taka otožnost in pobitost, saj smo mladi. — »Grešnikova prošnja« je zelo neokusna, ker se le prevečkrat ponavlja »o moj Bog«, »o Bog«. — »Brezbožni svet« ima zelo lepo idejo, ki bi jo lahko na kakšnem našem sestanku vrgli med poslušalce, toda če se poezija v taki obliki peča s temi stvarmi, postane verzificirana tendenca in polemika z umstvenimi razlogi. Pri Vašem svetem Alojziju Vas je vodilo pravo,

srčno čuvstvo in zato je bila pesem kolikortoliko dobra. Isto velja za »Trializem«; jaz ga ne bi opeval v lirični — ali naj rečem didaktični? — pesmi, pač pa po vseh svojih močeh v romanu. Opeval ga pa ne bi s takozvanimi »Schlagworti«, ampak tako kot F. S. Finžgar v svojem delu »Pod svobodnim solncem«. Pa porečete, saj Finžgar ne opeva trializma. Seveda ga ne! Pač pa opeva najvažnejši objekt trializma, Balkan in njegovo kulturo; naša naloga je, popeljati naše ljudstvo iz tujih krajev na Balkan in razkazati jim vso to lepoto; in ko bo naš človek vse to videl, se ne bo tako lahko več ločil od Balkana in bodo tudi njegova umska razmišljanja vedno bolj koncentrirala se na to lepo zemljo... To bi lahko napravila umetnost, in moja najiskrenejša želja je, da bi naš veliki umetnik Finžgar dobil učencev... To bi bilo za nas epohalnega pomena. Cankarjanci naj se izprehajajo lepo še naprej po Montmartru ali pa kjer hočejo, mi pa napravimo pohod na Balkan in ljudstvo bo sledilo nam, ne — o nim... — »Spoznanje-kes« in »Strast-nevihta« se Vam je še najbolje posrečilo in morebiti ob priliki priobčimo. Torej na svidenje, pa ne kot agitator, moj dragi, ampak kot pesnik! Bog živi!

Zvonimir, Cveto Cvetanov, Podlipeta itd.... — Vi ste cel gigerl; skoro vsak dan imate novo obleko in daste tiskati druge posetnice, tako da res ne vem, kako bi Vas nagovoril in kako bi občeval z Vami, da bi bilo na obe strani prav. Preplavili ste nas s celimi gorami rokopisov, pišete uprav ženjalno razbrskano, tako da gorje tistim očem, ki se morajo sprehajati po teh divjih parkih. Pečali se pa nismo z Vami v ocenah, kar boste utegnili razumeti, če pomislite, da pošiljate že cel čas sem naravnost prešestne in po pohotnosti smrdeče stvari na naše uredništvo. Opremljate te svoje izdelke s kakim Zolajevim, Gorkijevim ali Ibsenovim citatom, tudi Shakespearea citirate v originalu in zraven pridaste tudi za čitatelja, ki ne razume angleščine, slovensko prestavo... Torej dvignete nas brez vse literatome lastne nevošljivosti z usmiljeno roko na visoka, samo izvoljencem dostopna pota Parnasa, kjer se Vi s tako sigurnostjo kretate. Pa pojdemo in medias res.

1. Najprvo par opomb k Vašim pesmim. Opevate v njih svoja bogata duševna čustva, ki so v nekem divjem vrenju brez enotnosti, brez miru, brez trdnega naziranja o socialnem redu, brez Boga... Opevate ljubezen, toda tako kot jo opeva tisti, ki misli, da mu je vse dovoljeno, ki si je sam: Bog, morala, socialni red, svoj bližnji, vse, vse... Glejte: mi in naša struja smo od tega svetovnega naziranja neizmerno oddaljeni... To me pa vseeno ne moti, da bi Vam ne priznal izrednih zmožnosti. Pišete kot Vam srce veleva, Vaše pesmi so izliv Vaše duše, kaos je to brez enotnega uredovalnega principa... In na napačnem potu bi bil, če bi Vam očital, da imate nekako divjo razsekano formo. Moj Bog, — ali more pri taki vsebini biti forma harmonična in umerjena. Vaša pesem zatorej odgovarja Vašemu duševnemu razpoloženju, — toda če si odgovorite na osodno vprašanje, v kakem stanju je Vaša duša, si boste morali priznati: Moja duša blodi v noči in se koplje v blatu. Tudi kak drug akord zazveni iz Vaših pesmi poleg te strastne razbrzdane ljubezni do gorkih noči, — tiha tožba izgubljene duše, ki so ji črne slutnje potemnille bleščeče dni (Pa sem stopil vrh gore), želja po dušnem miru (Sru), očiščevanje, — pa zopet padec nazaj. Glejte, to je Vaša ljubavna pesem, slečena do gole resnice.

2. V Vaših črticah je slična zmešnjava. Vaših »Mlatičev« niti ne ocenim, škoda naših platnic za take neumnosti, pa Vi bi se morebiti smejali v blaženem smehu, češ izborno sem ga potegnil. Kadar pa pride v Ljubljano ali kamorsizebodi cirkus Nemeček ali pa Zawatta, — pa mu prodajte za »šmiro« ali pantomino, honorar seve Vam je zagotovljen. Samo kje blizu vrat se pogajajte, da hitro lahko pobegete urnih krač, ker sicer Vas vržejo na cesto. — Črtica »Rešen« je pisana lepo v cankarjanskem slogu, globoko občuteno in gre res do srca; ste pač, kar Vam nikdo ne odreka, zelo zmožen talent; žalibog porabljate svoje bogastvo kot tisti slabi svetopisemski hlapci. — »Prešestnico« ste pisali iz pohotnosti, ne pa »da se čitatelj vsled kontrasta navaja k dobremu in odvrača od hudega«. Takih tičkov poznam dosti tudi iz drugih literatur, — tudi starodalmatinske, — pa natančneje Vam niti citirati ne smem, ker boste gotovo kot ris planili na te knjige. Tisto moraliziranje na koncu povesti je vplivalo name naravnost frivolno; pri največjih svinjarijah ponavljate vedno: o Bog, tako, da med stvarmi, kar jih je prejela »Zora«, še ni bilo take blasfemije; — prav hudo mi je za Vas. Tisti, ki je naš gospodar, ki je namen in cilj vsega našega življenja, — tisti Bog, ki bi ga morali Vi, slabotni črvič, vdano in v strahu ljubiti, — tistega Vi zasramujete. Ej, neizmerno ste majhni in Vaša »umetnost« pri nas Slovencih pod temi avspicijami ne bo cvetela. Zato, glejte, Vas samo opomnimo, da si boste za tisti pohod »v noč in veselje« morali izbrati pač drugih prijateljev in da se vnaprej za opise »ljubzenskih noči« zahvaljujemo; to lahko priobčite v feljtonu dičnega lista »Jutro« in

v sličnih organih. Povem Vam pa, da me je kot prihodnjega srednješolskega učitelja groza, kaj vse sedaj cvete med našimi fanti. Če bi bilo to splošno, potem naravnost rečem, da smo na poti navzdol... — Mogoče ste samo zaradi izpizembe in kurioznosti napisali črtico »V večnost«; jaz ji pripisujem veliko važnost. Kdor si uredi življenje po Vaših načelih, temu je prejel ali poznej največji in najboljši prijatelj — revolver in najlepša, najsladkejša nada, da po smrti ni nič, da je s tem vsega konec... Toda ali je res s smrtjo vsega konec.

3. Nekaj izrednega je Vaša satira, ki se obrača predvsem zoper sedanje literarne razmere, pa tudi zoper naše družabno in politično življenje. Tu se včasih dvignete nad vrvenje svoje okolice, pregledate izbornu situacijo in podajate sodbe, ki me frapirajo. Recimo Vaš opis petošolske ljubezni je nekaj izbornega, ljubavna pesem poeta Jurija Rakla mi je tudi prav prerahljala živce. Da v svoji satiri prav krepko in s svojega stališča spretno napadate tudi nas in naše stališče, ej kdo bi Vam zameril! Če v tisti znani mladeniški oholosti in vzvišenosti pridete z zaničljivim smehljajem preko Pohlina, Vodnika, Slomška (!) in Koseskega i. t. d. na dnevni red, potem smo Vam najtopleje hvaležni, da ste blagovolili tudi nam nevretnim privoščiti eno milostno brco. — Vaš »Kurent« podaja v moderno-slovenski obliki prav bohotne sanje mladega študenta; pisano je s precejšnjo napetostjo, tako da ne izgine zanimanje do konca in ima črtica tudi nekaj efekt. Toda vkljub temu je ta črtica samo igrača — in prav nič več. — »Zgodnja ljubezen« je izborna satira na naše mlade literate; čital sem jo z izrednim zanimanjem; toda doletela jo bo menda zaenkrat le usoda samotne nepoznanosti kot marsikatero prvence pesniške. Saj veste, kako to pride; so to stare, že davno znane stvari, z uprav tradicionalno tragiko. — »Oče pesnikov, častitljivi Racigoj« priča tudi o Vsi revoluciojnari mladi duši, polni energije in upora in porednosti proti priznanim malikom. Prav imponirata mi, samo ne vem, če imate poleg te svoje hude kritike in negativnosti tudi kaj pozitivnega v sebi. Prav prehuda in uničujoča kritika namreč več škoduje kot koristi. Pa se boste že ugnali, ko pridete med svet. Sicer bi pa človek po nekaterih Vaših stvareh sploh sodil, da niste gimnazijec in da hočete z nami igrati »Versuchskaninchen«. — »Pri pesniku Racigoju Vrbozelenskem« mogoče v »Zori« ob kakih bolj slovenski priliki izide, ker treba nekoliko skrbeti za humor in posebno še, ker smo mi tisti, ki smo na sramotnem stebru v tej satiri. — »Družba Vseslovencev« je značilna za Vas; iz te črtice spoznam, da bi na drugih koristnih poljih s svojimi zmožnostmi lahko dosegli izbornih uspehov. V črtici so le nekoliko preveč jasne osti proti našim ljubeznivim sosedom in prijateljem in oskrbnikom in vzgojiteljem, da bi lahko imela »Zora« sitnosti, če bi to priobčila. Damo Vam pa popolnoma prav in kar se tiče te črtice — v polnem obsegu z Vami simpatiziramo. Pisali ste seve tudi to satiro s tistim sarkazmom, pomešanim z nekako Heinejevo frivolnostjo. Sicer je pa to v vseh Vaših črticah, in sicer ne v korist.

Tako bi bil pri koncu. Iz mojih besed povzamete lahko predvsem sledeče: Citate, kot imam vtis, zelo veliko, — toda brez razsodnosti in treznosti. Zola Vam imponira vsled svojih dobro znanih sujetov — to Vas seve ne briga, da je na indeksu; Gorki Vam je tudi všeč samo zaradi slabih strani; da bi se kaj dobrega naučili od njega, do tega se ne povzpnete. Kdor je čital kolikor toliko Gorkija, mi bo priznal, da se more tudi marsikaj profitirati od njega. Kako je on popisoval rusko stevo in njene ljudi... Ej, da bi bili pri nas kakih pisatelji, ki bi znali po resnici opisati našo slovensko zemljo in njene gospodarje. Pa kdo se briga za take stvari! — Vi imate zelo lepe zmožnosti in ste velik talent, — toda če v tej smeri nadaljujete kot ste deloma začeli, — potem ste s tem eo ipso zakopali svoje talente in slovenska literatura od Vas ne bo imela družega, kot par — pornografičnih »pridobitev«. — Pri celi moji oceni me je vodilo geslo »Clara pacta boni amici« in to ste utegnili sedaj že spoznati. Krenite na drugo pot, dokler je še čas in hvaležni nam boste za ta svet. Dosedaj smo si pa nasprotniki!

Drago Dragovič. — Začeli ste nekako gimnazijsko z onim obligatnim opisom, toda pozneje vedno bolje in bolje. Lepo je, kako opisujete pomlad v svojem srcu in njegovo stremljenje in cilj njegov. — »In ta cilj si bil Ti, moj Jezus. Z velikim naporom sem Te dosegel in mislim, da Te ne izgubim več... Kakor se je narava prebudila k novemu življenju, tako sem tudi jaz krenil na boljšo pot, kjer ni zmot in nadlog. Ti si od sedaj naprej moj cilj in dokler imam Tebe v svojem srcu, tedaj vlada v njem nebeška pomlad, ki je nepopisljiva in ki stori vsakega človeka srečnega...« — Splošno Vaša črtica ni umetniško zaokrožena in ni zrela za natisek; so pa posamezne partije, posamezni srčni izlivi, ki so me res ogreli in ganili. Le vadite se, — pa ob priliki še kaj pošljite!

Slavo Dragič. — »Večer na planini« je precej posrečeno, toda ali je Vaše originalno? Silno težko se branim sumnje, da sem že nekje čital slično, oziroma popolnoma identično pesem. Ali se motim? Ob priliki priobčimo. — Vi pa še kaj pošljite!